

Unija poslodavaca
Crne Gore

MONTENEGRIN EMPLOYERS FEDERATION

SPREMNOST CRNOGORSKE PRIVREDE ZA EU

stavovi, očekivanja i izazovi

SPREMNOST CRNOGORSKE PRIVREDE ZA EU

stavovi, očekivanja i izazovi

Izdavač:

Unija poslodavaca Crne Gore (UPCG)

Autor:

Unija poslodavaca Crne Gore
Mirza Mulešković

Dizajn i prelom:

PR Centar

Mjesto i godina izdanja:

Podgorica, 2026.

Unija poslodavaca
Crne Gore

MONTENEGRIN EMPLOYERS FEDERATION

UVOD

Unija poslodavaca Crne Gore (UPCG) od samog početka pregovora Crne Gore sa Evropskom unijom aktivno učestvuje u pregovaračkim strukturama i kontinuirano doprinosi procesu evropskih integracija, zastupajući interese poslovne zajednice i perspektivu crnogorske privrede.

Kroz učešće svojih predstavnika u pregovaračkim tijelima, radnim grupama, konsultacijama i drugim procesima povezanim sa pristupanjem EU, UPCG doprinosi sagledavanju uticaja evropskih politika, propisa i standarda na poslovni sektor, ukazujući na potrebe i izazove sa kojima se suočavaju kompanije. Na taj način, UPCG nastoji da proces evropskih integracija bude praćen konkretnim mjerama koje će omogućiti da crnogorska privreda bude pravovremeno pripremljena za članstvo i uspješno poslovanje na jedinstvenom evropskom tržištu.

Proces pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji ulazi u fazu u kojoj pitanje članstva više nije samo pitanje usklađivanja zakonodavstva i ispunjavanja pregovaračkih obaveza, već i pitanje stvarne spremnosti domaće privrede da posluje na jedinstvenom evropskom tržištu. Članstvo u Evropskoj uniji crnogorskim kompanijama otvara nove mogućnosti - pristup znatno većem tržištu, lakše poslovno povezivanje, dostupnost fondova i programa podrške, pristup znanju, tehnologijama i investicijama. Istovremeno, ono donosi i nove zahtjeve: veću konkurenciju, strožije standarde, potrebu za dodatnim ulaganjima i prilagođavanjem poslovnih modela.

U tom procesu posebno je važno razumjeti kako sama privreda vidi predstojeće promjene. Koliko su crnogorske kompanije danas spremne za poslovanje na tržištu Evropske unije? Da li raspolažu potrebnim znanjem, iskustvom i kapacitetima? Da li znaju kako da iskoriste mogućnosti koje članstvo donosi, posebno kada je riječ o EU fondovima i programima podrške? I, možda najvažnije, da li imaju povjerenja da će institucije države biti spremne da ih adekvatno podrže u procesu prilagođavanja?

Upravo iz ovog razloga, u trenutku kad Crna Gora privodi kraju pregovore sa EU, Unija poslodavaca Crne Gore sprovedla je istraživanje među crnogorskim kompanijama sa ciljem da sagleda percepciju poslovnog sektora o predstojećem članstvu Crne Gore u Evropskoj uniji, nivo pripremljenosti kompanija za poslovanje na jedinstvenom tržištu, očekivane koristi i rizike, kao i ključne potrebe privrede u narednom periodu.

Istraživanje je obuhvatilo kompanije različite veličine, djelatnosti i teritorijalne zastupljenosti, što omogućava uvid u stavove različitih segmenata crnogorske privrede. Posebna pažnja posvećena je razlikama između mikro, malih, srednjih i velikih preduzeća, imajući u vidu da kapaciteti za prilagođavanje zahtjevima tržišta Evropske unije nijesu jednako raspoređeni među kompanijama.

Pored analize pojedinačnih odgovora, istraživanje kroz kompozitne pokazatelje sagledava različite dimenzije spremnosti privrede. Razvijeni su EU Business Readiness Index, koji objedinjuje ključne elemente poslovne spremnosti kompanija za tržište Evropske unije, i EU Funding Readiness Index, koji ukazuje na kapacitete kompanija da prepoznaju, razumiju i koriste mogućnosti koje nude evropski fondovi i programi. Na taj način dobijeni rezultati ne predstavljaju samo pregled stavova privrede, već i osnovu za praćenje promjena u nivou spremnosti kompanija u narednom periodu.

Rezultati istraživanja ukazuju na složenu, ali jasnu sliku. Crnogorska preduzeća članstvo u Evropskoj uniji dominantno prepoznaju kao priliku i pokazuju određeni nivo spremnosti za poslovanje na evropskom tržištu. Međutim, njihovu punu pripremljenost ograničavaju nedostatak informacija o konkretnim mogućnostima i zahtjevima Evropske unije, nedovoljni kapaciteti za korišćenje EU fondova, finansijska ograničenja i potreba za dodatnim ulaganjima u tehnologiju, znanje i standarde. Istovremeno, izražen je i značajan stepen sumnje u spremnost institucija da privredi pruže potrebnu podršku.

Upravo zbog toga, osnovna vrijednost ovog istraživanja nije samo u odgovoru na pitanje da li je crnogorska privreda spremna za Evropsku uniju, već i u identifikovanju konkretnih oblasti u kojima je potrebno djelovati prije samog članstva. Nalazi istraživanja treba da posluže kao osnova za kreiranje politika i mjera podrške koje će pomoći kompanijama, posebno mikro, malim i srednjim preduzećima, da smanje troškove prilagođavanja, ojačaju svoje kapacitete i spremnije dočekaju poslovanje na jedinstvenom evropskom tržištu. Takođe, u narednom periodu, nalazi istraživanja će koristiti i Uniji poslodavaca Crne Gore u kreiranju konkretnih mjera za jačanje privrede u procesu pristupanja EU.

UZORAK ISTRAŽIVANJA PROFIL KOMPA NIJA

Struktura anketiranih privrednih subjekata pokazuje da u uzorku dominiraju mikro i mala preduzeća. Mikro preduzeća, sa do 10 zaposlenih, čine 48,9% ukupnog uzorka, dok mala preduzeća, koja zapošljavaju od 10 do 49 zaposlenih, čine 25,3%. Zajedno, ove dvije kategorije obuhvataju 74,2% svih anketiranih privrednih subjekata, što ukazuje na izraženu zastupljenost MSP segmenta u istraživanju. Srednja preduzeća čine 15,2%, dok je udio velikih kompanija, sa 250 i više zaposlenih, 10,7%. Ovakva struktura omogućava da rezultati istraživanja u značajnoj mjeri odražavaju stavove i iskustva manjih privrednih subjekata, koji predstavljaju važan dio crnogorske privrede.

Mala
(10-49)

Mikro
(do 10 zaposlenih)

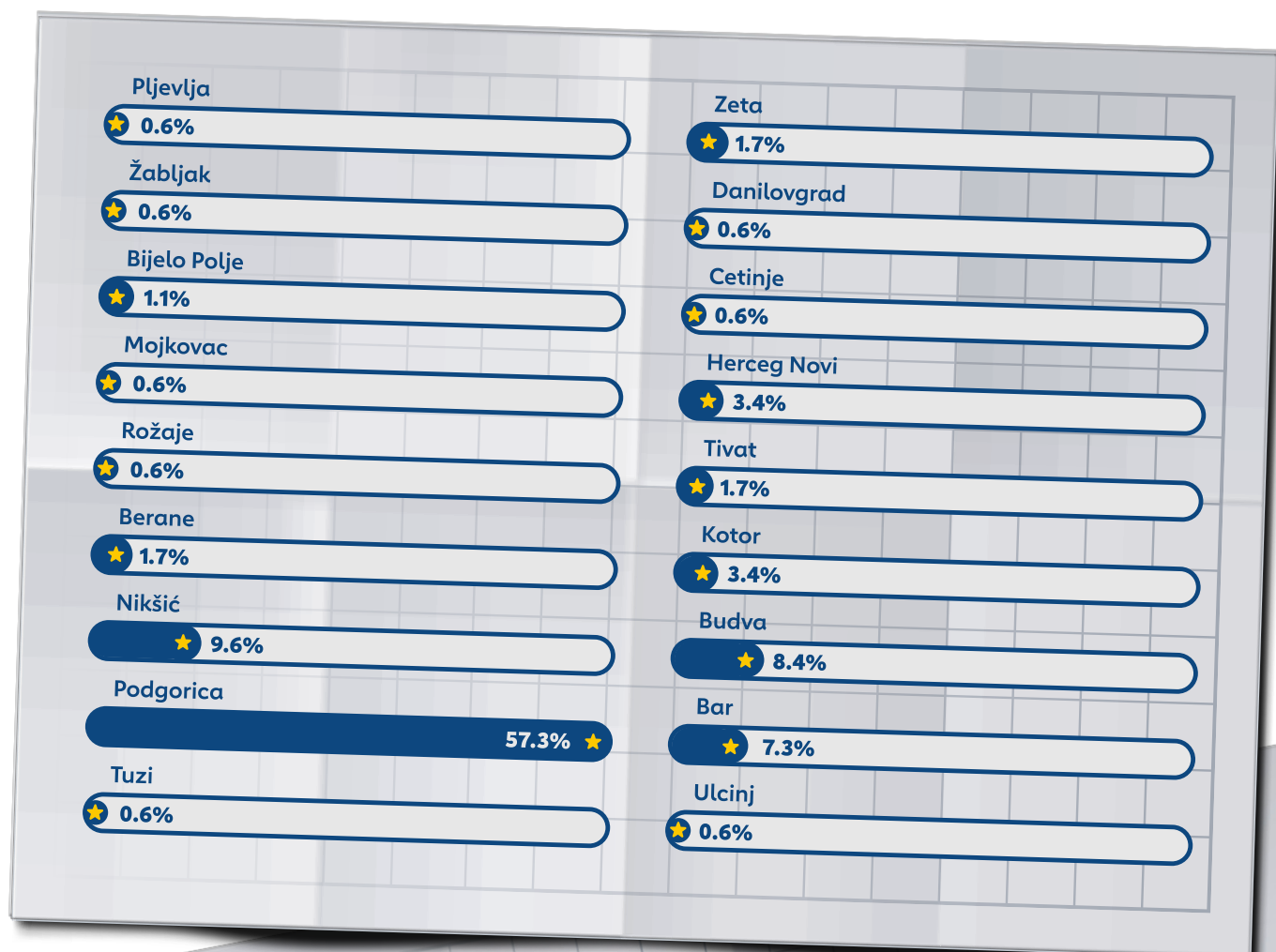
Srednja
(50-249)

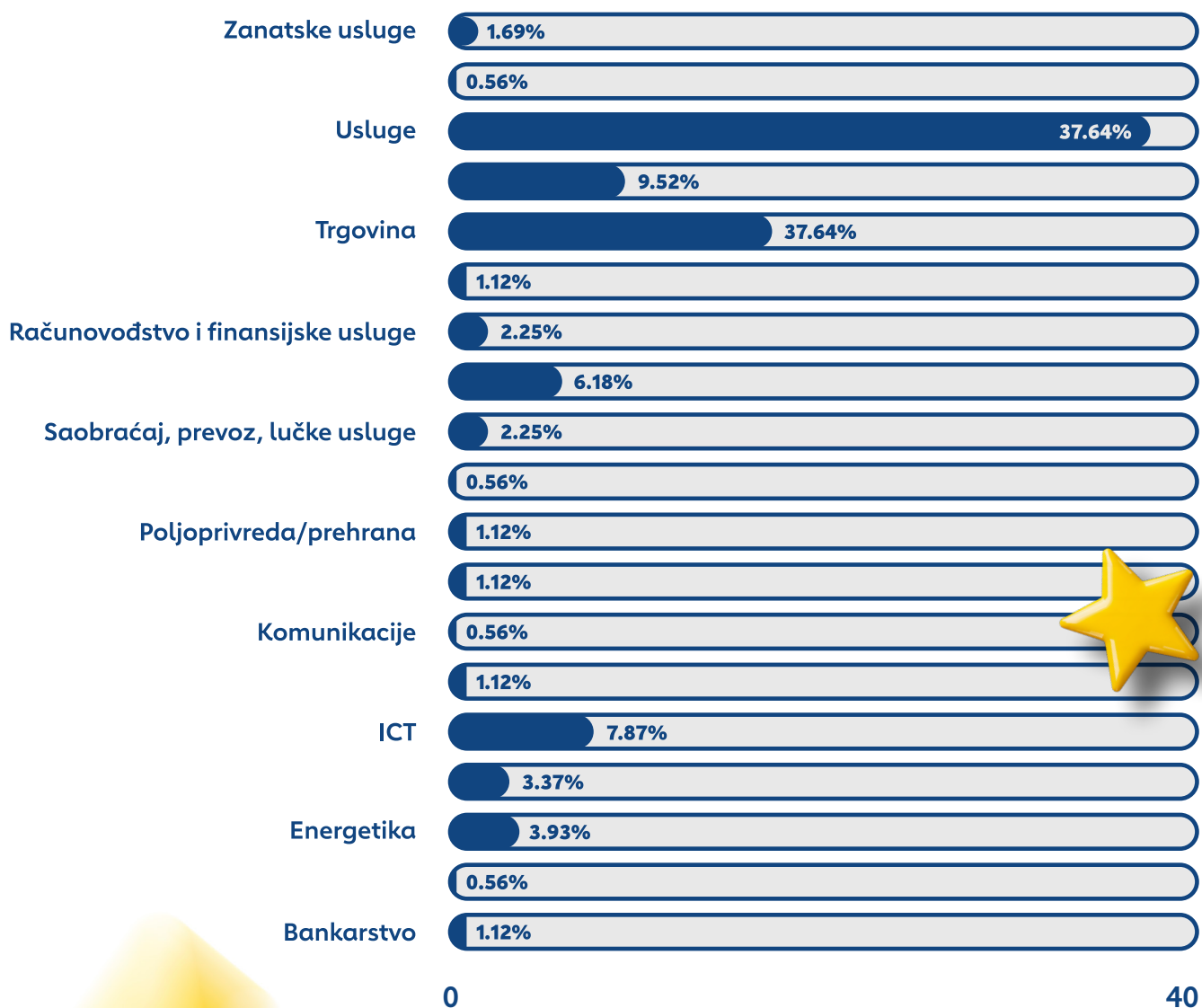
Velika
(250+)

Iako prosjek iznosi gotovo 99 zaposlenih, prethodno prikazana struktura uzorka pokazuje da 74,2% ispitanika čine predstavnici mikro i malih preduzeća, pa prosjek treba tumačiti oprezno, jer ga veći privredni subjekti značajno podižu. Ovo potvrđuje da uzorak obuhvata širok raspon privrednih subjekata – od onih sa jednim zaposlenim do kompanija sa 2.500 zaposlenih.

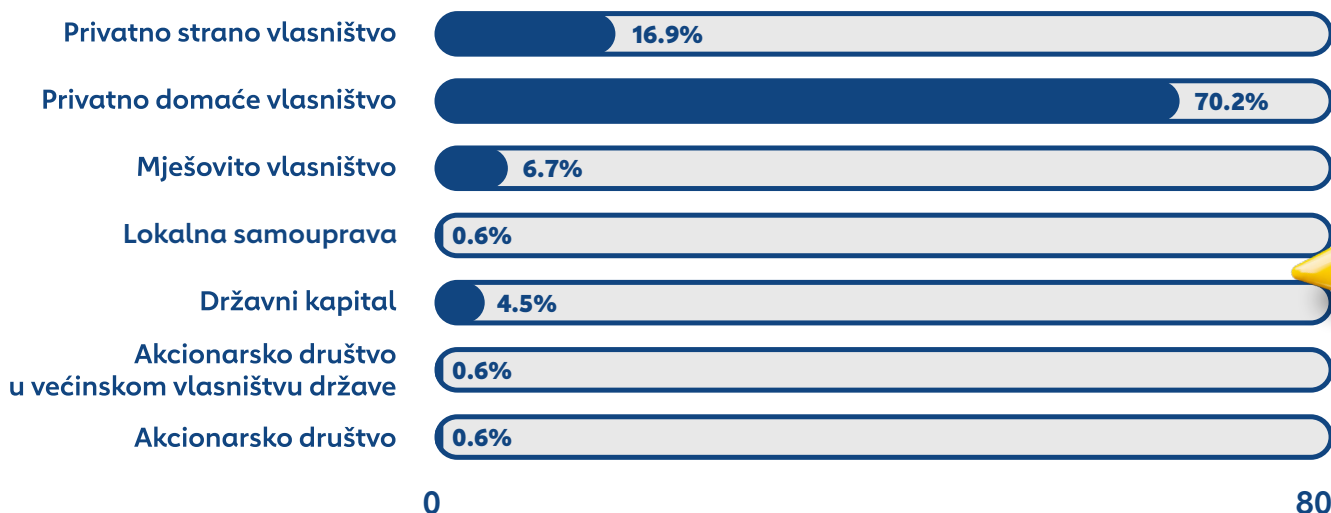
Geografska struktura anketiranih privrednih subjekata pokazuje izrazitu koncentraciju uzorka u Podgorici, iz koje dolazi 57,3% ispitanika, što jeste u skladu sa brojem privrednih subjekata u Glavnom gradu. Značajnije su zastupljeni i privredni subjekti iz Nikšića (9,6%), Budve (8,4%) i Bara (7,3%). Herceg Novi i Kotor učestvuju sa po 3,4%, dok su ostale opštine zastupljene sa manjim udjelima, uglavnom između 0,6% i 1,7%. Ipak, pri interpretaciji rezultata treba imati u vidu da stavovi privrede iz Podgorice imaju najveću težinu u ukupnim rezultatima istraživanja.

Što se tiče strukture po djelatnostima, najveću zastupljenost ima uslužni sektor, koji čini 37,64% ukupnog uzorka. Slijedi trgovina sa 17,42%, dok su turizam i ugostiteljstvo zastupljeni sa 9,55%, a ICT sektor sa 7,87%. Značajan udio imaju i proizvodnja (6,18%), energetika (3,93%) i građevinarstvo (3,37%). Ostale djelatnosti imaju pojedinačne udjele manje od 3%, uključujući saobraćaj, prevoz i lučke usluge (2,25%), računovodstvo i finansijske usluge (2,25%), zanatske usluge (1,69%), kao i bankarstvo, komunalne djelatnosti, nekretnine i poljoprivredu/prehranu, sa po 1,12%. Ostale specifične djelatnosti zastupljene su sa 0,56%.

U uzorku istraživanja preovlađuju privredni subjekti iz privatnog sektora, pri čemu je dominantan oblik privatno domaće vlasništvo (70,2%). Slijede kompanije u privatnom stranom vlasništvu, sa 16,9%, što znači da gotovo devet od deset anketiranih subjekata posluje u okviru privatnog vlasništva domaćeg ili stranog kapitala. Mješovito vlasništvo zastupljeno je sa 6,7%, dok subjekti sa učešćem državnog kapitala čine 4,5% uzorka.

Podaci pokazuju da je izvozna aktivnost prisutna kod 26,4% anketiranih preduzeća, dok 73,6% ne izvozi. Unutar grupe izvoznika, najveći udio čine kompanije koje posluju istovremeno na tržištu EU i drugim međunarodnim tržištima (16,9%). Dodatnih 5,6% preduzeća izvozi na druga tržišta, dok 3,9% svoje proizvode i usluge plasira isključivo na tržište EU. Relativno nizak udio izvoznika ukazuje na to da je poslovanje većine anketiranih kompanija i dalje dominantno usmjereno na domaće tržište. Istovremeno, činjenica da više od četvrtine preduzeća ima iskustvo poslovanja na međunarodnim tržištima pokazuje postojanje značajnog izvoznog potencijala, posebno imajući u vidu da 20,8% ukupnog uzorka već posluje i na tržištu EU.

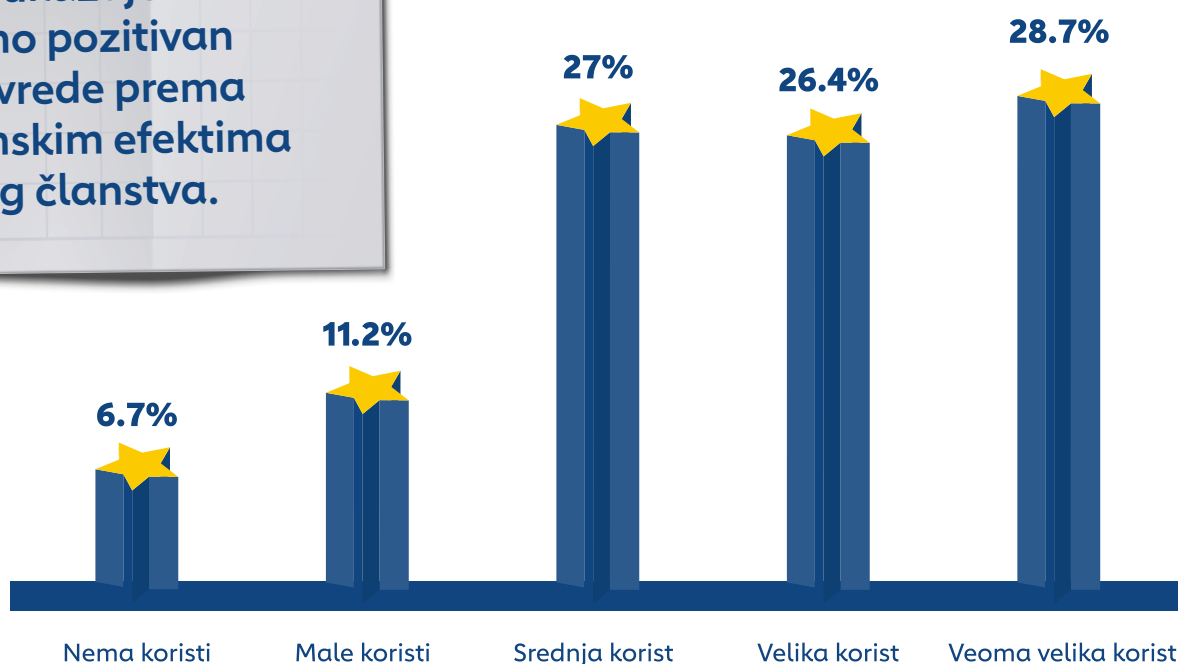
OČEKIVANJA OD EVROPSKE UNIJE I PRIPREMLJENOST CRNOGORSKIH PREDUZEĆA

Početno pitanje obuhvata ocjenu potencijalne ekonomske koristi članstva Crne Gore u EU za kompaniju. Procjena potencijalnih ekonomskih koristi članstva Crne Gore u EU pokazuje pretežno pozitivan stav privrede. Na skali od 1 do 5, gdje 1 označava da članstvo ne bi donijelo koristi, a 5 veoma velike koristi, najveći pojedinačni udio ispitanika, 28,7%, dao je najvišu ocjenu 5. Ocjenu 4 dalo je 26,4%, dok je ocjenu 3 izabralo 27,0% ispitanika. Ukupno 55,1% anketiranih kompanija očekuje velike ili veoma velike ekonomske koristi od članstva, odnosno dalo je ocjenu 4 ili 5. Sa druge strane, 17,9% ispitanika smatra da bi koristi bile male ili ih gotovo ne bi bilo (ocjene 1 i 2).

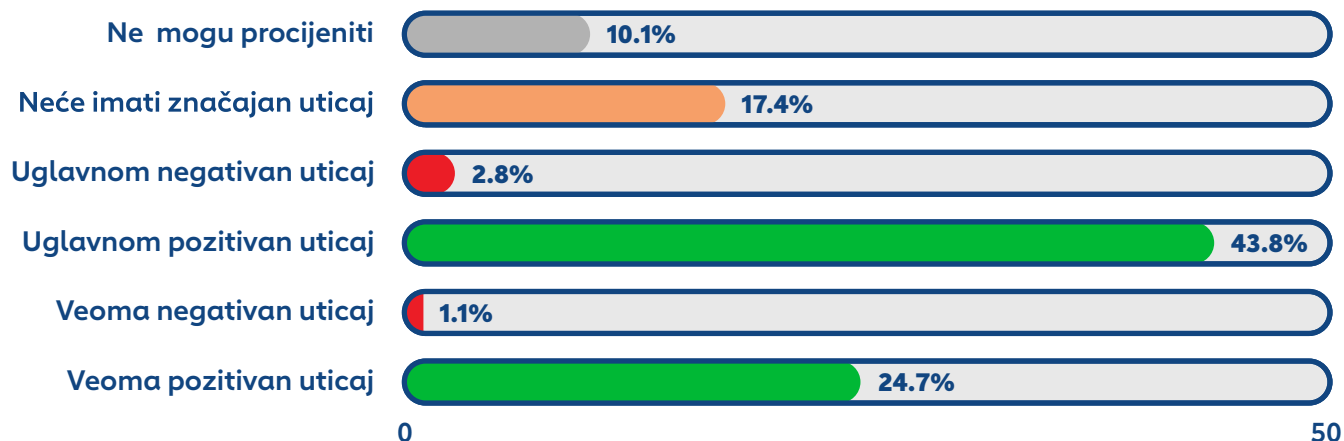
Prosječna ocjena potencijalne ekonomske koristi članstva iznosi 3.5, što ukazuje na umjereno pozitivan stav privrede prema ekonomskim efektima budućeg članstva.

Rezultati ukazuju da među poslodavcima postoji relativno široko očekivanje da bi članstvo u EU unaprijedilo poslovne mogućnosti, ali istovremeno značajan udio od 27,0% ostaje uzdržan i procjenjuje koristi srednjom ocjenom. To sugerise da očekivanja privrede nijesu potpuno jednoznačna, već da dio kompanija još uvijek nije dovoljno siguran u konkretne efekte koje bi pristupanje EU donijelo njihovom poslovanju.

Na pitanje „Kakav uticaj očekujete da će članstvo Crne Gore u Evropskoj uniji imati na poslovanje Vaše kompanije“, odgovori pokazuju prilično jasno pozitivna očekivanja privrede u pogledu uticaja članstva Crne Gore u EU na poslovanje. Najveći dio ispitanika, 43,8%, očekuje uglavnom pozitivan uticaj, dok 24,7% očekuje veoma pozitivan uticaj. To znači da ukupno 68,5% kompanija očekuje pozitivan ili veoma pozitivan efekat članstva na svoje poslovanje.

Nasuprot tome, 17,4% ispitanika smatra da članstvo neće imati značajan uticaj na njihovo poslovanje. Negativna očekivanja su relativno rijetka: 2,8% očekuje uglavnom negativan, a svega 1,1% veoma negativan uticaj. Dodatnih 10,1% ispitanika nije u mogućnosti da procijeni očekivani uticaj.

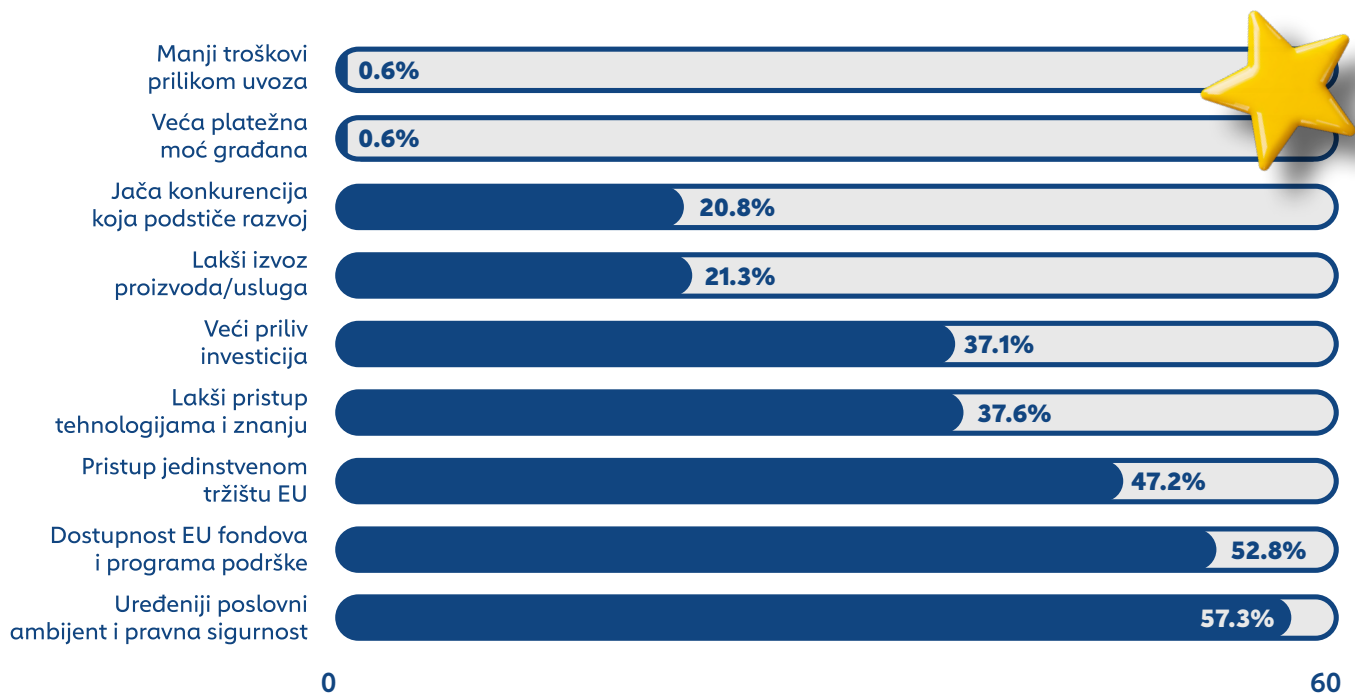

Rezultati ukazuju na to da više od dvije trećine privrede vidi članstvo u EU kao faktor koji bi mogao imati pozitivan efekat na poslovanje, dok je izrazito mali broj kompanija koje očekuju negativne posljedice.

Istovremeno, činjenica da gotovo petina ispitanika ne očekuje značajniji uticaj ili ne može da ga procijeni pokazuje da koristi članstva nijesu jednako jasne svim kompanijama, posebno onima koje su manje povezane sa međunarodnim tržištima.

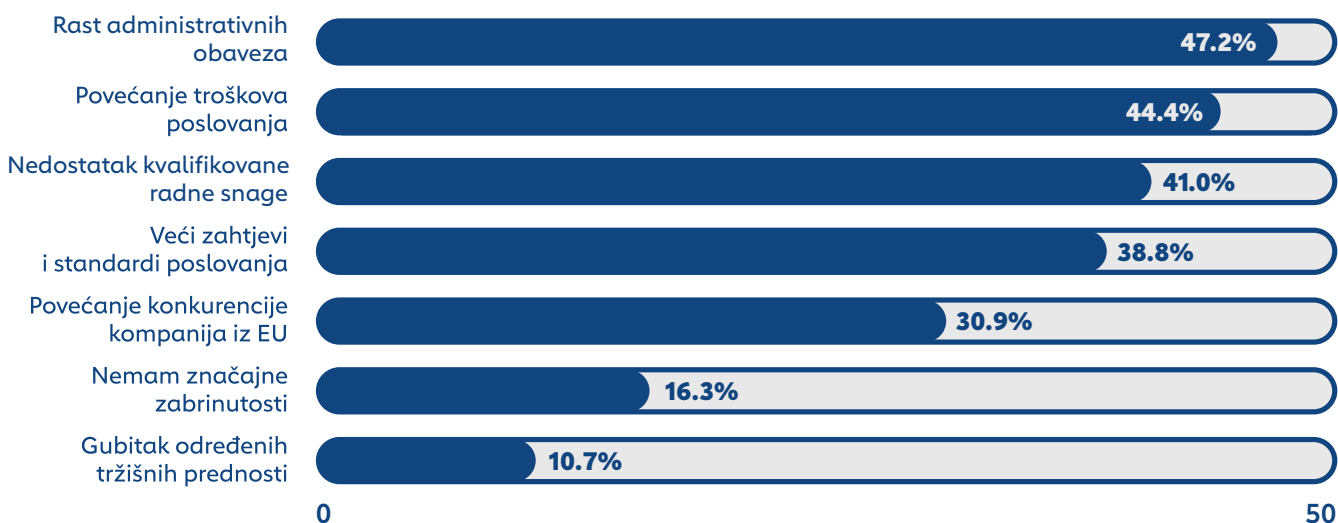
Na pitanje, Koje ekonomske koristi od članstva u EU smatrate najznačajnijim za Vaše poslovanje, odgovori poslodavaca pokazuju da se ekonomske koristi od članstva Crne Gore u Evropskoj uniji prije svega povezuju sa unapređenjem poslovnog ambijenta, većom pravnom sigurnošću i pristupom evropskim izvorima finansiranja.

Najviše ispitanika, 57,3%, očekuje veću pravnu sigurnost i uređeniji poslovni ambijent, dok 52,8% kao značajnu korist prepoznaje dostupnost EU fondova i programa podrške. Pristup jedinstvenom tržištu EU navodi 47,2% ispitanika. Značajan broj poslodavaca očekuje i lakši pristup tehnologijama i znanju (37,6%), kao i veći priliv investicija (37,1%). Nešto više od petine ispitanika kao koristi prepoznaje lakši izvoz proizvoda i usluga (21,3%) i jaču konkurenciju koja podstiče razvoj (20,8%). Nasuprot tome, veća platežna moć građana i manji troškovi prilikom uvoza imaju gotovo zanemarljiv značaj, sa po 0,6%.

Sa druge strane, poslodavci na pitanje koje su najveće zabrinutosti ili potencijalni rizici koje članstvo u EU može donijeti Vašoj kompaniji, u najvećem broju slučajeva kao najveće zabrinutosti navode rast administrativnih obaveza (47,2%) i povećanje troškova poslovanja (44,4%). Značajan izazov predstavlja i nedostatak kvalifikovane radne snage (41,0%), dok 38,8% ispitanika očekuje veće zahtjeve i standarde poslovanja.

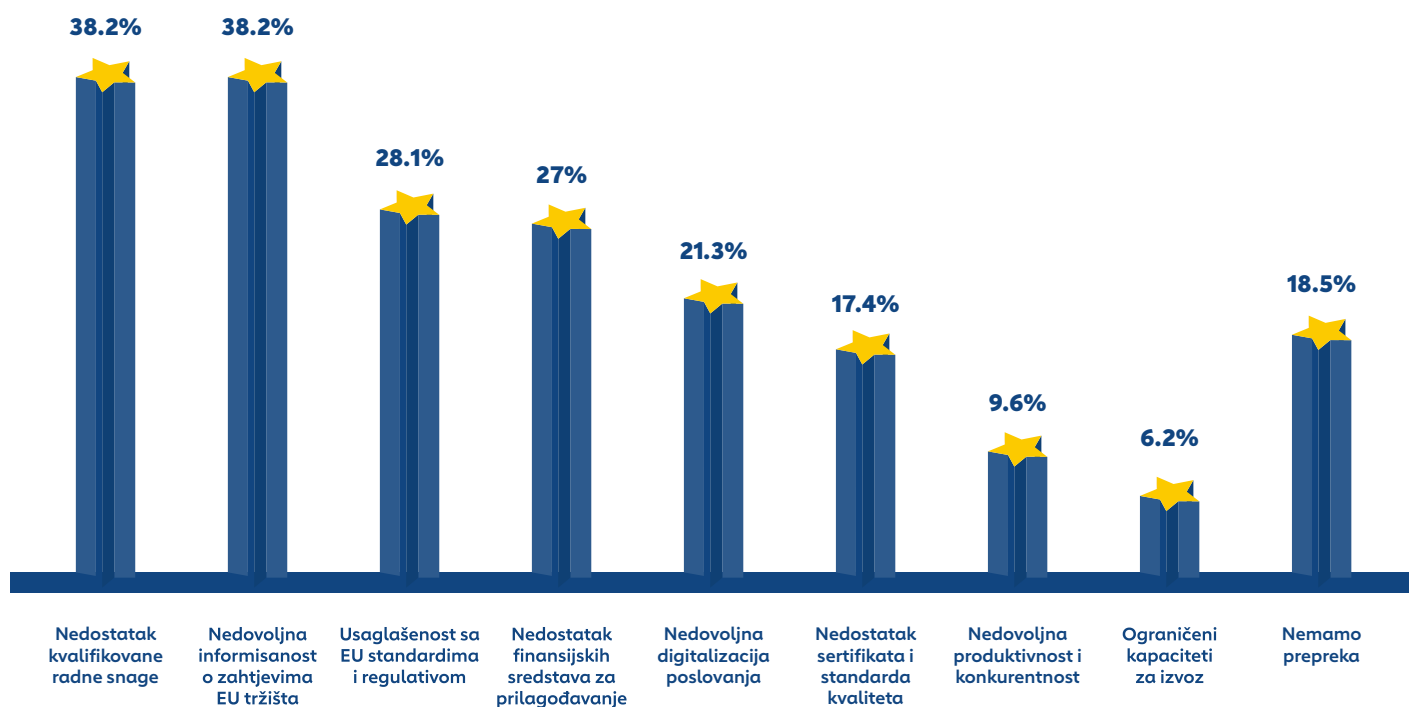
Dodatno, 30,9% poslodavaca zabrinuto je zbog povećanja konkurencije kompanija iz EU, dok 10,7% kao rizik prepoznaje gubitak određenih tržišnih prednosti. Sa druge strane, 16,3% ispitanika ne očekuje značajnije zabrinutosti u vezi sa članstvom.

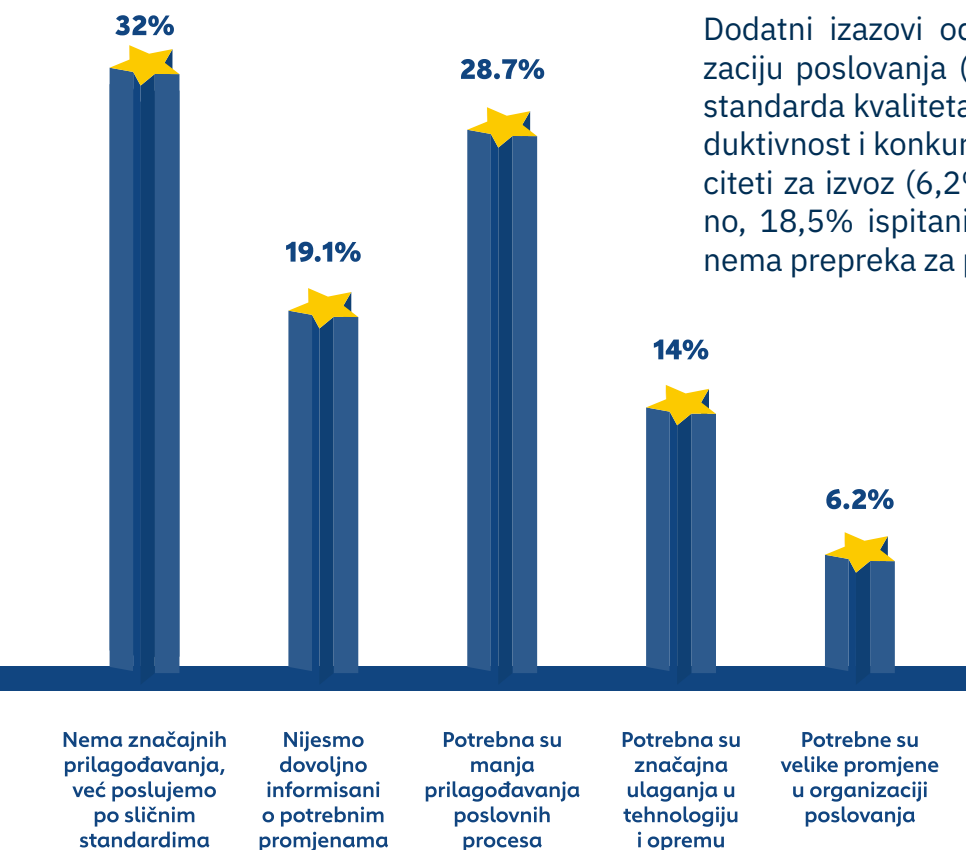
Prosječna ocjena pripremljenosti kompanija za poslovanje u uslovima jedinstvenog evropskog tržišta iznosi 3,53 na skali od 1 do 5, što ukazuje na umjeren nivo pripremljenosti.

Najveći udio ispitanika, 36,5%, svoju kompaniju ocjenjuje ocjenom 3, dok 33,1% smatra da je uglavnom spremna za poslovanje na evropskom tržištu. Potpunu spremnost, odnosno ocjenu 5, navodi 18,0% ispitanika, dok je 12,3% kompanija na nivou ocjena 1 i 2. Ukupno posmatrano, 51,1% ispitanika svoju kompaniju ocjenjuje ocjenom 4 ili 5, dok 12,3% iskazuje nizak nivo pripremljenosti.

Kada je riječ o preprekama za poslovanje na tržištu EU, kao dva najznačajnija izazova izdvajaju se nedostatak kvalifikovane radne snage i nedovoljna informisanost o zahtjevima EU tržišta, koja su navela po 38,2% ispitanika. Slijede usaglašenost sa EU standardima i regulativom (28,1%) i nedostatak finansijskih sredstava za prilagođavanje (27,0%).

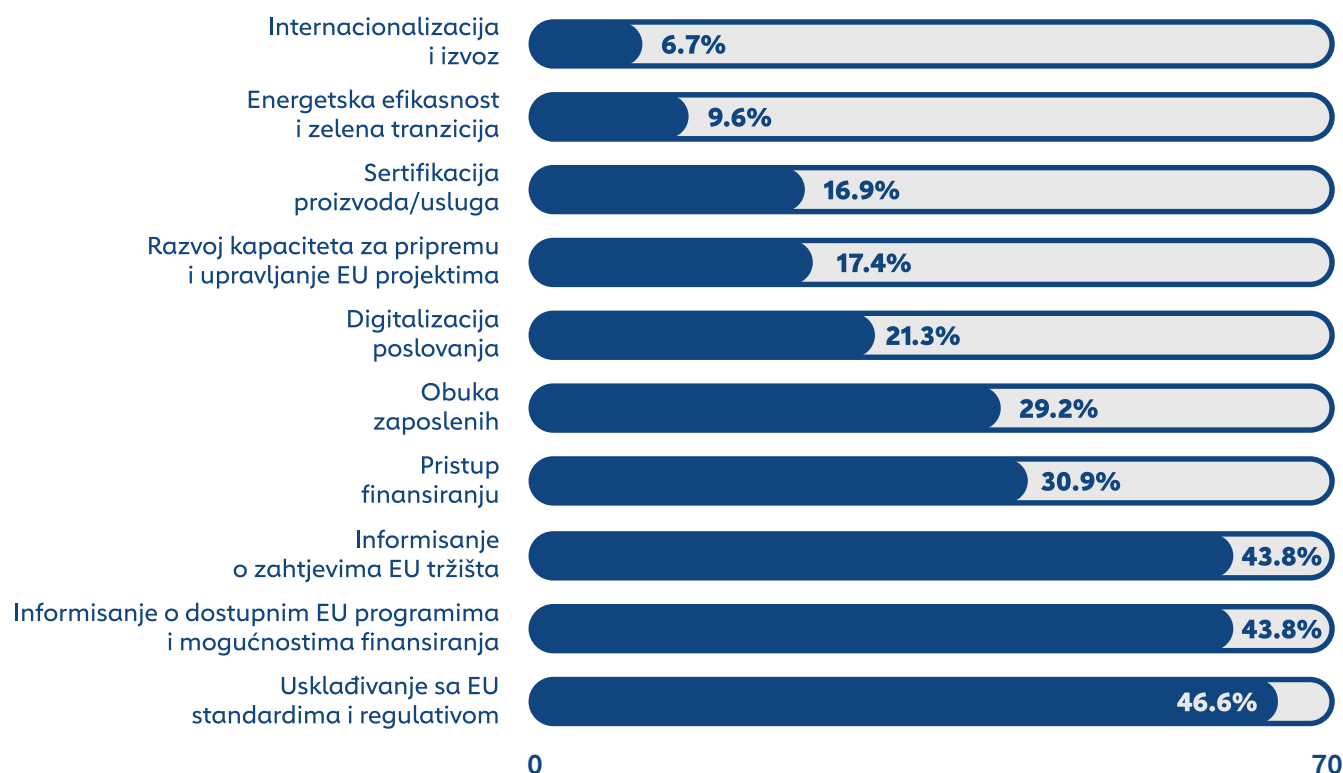

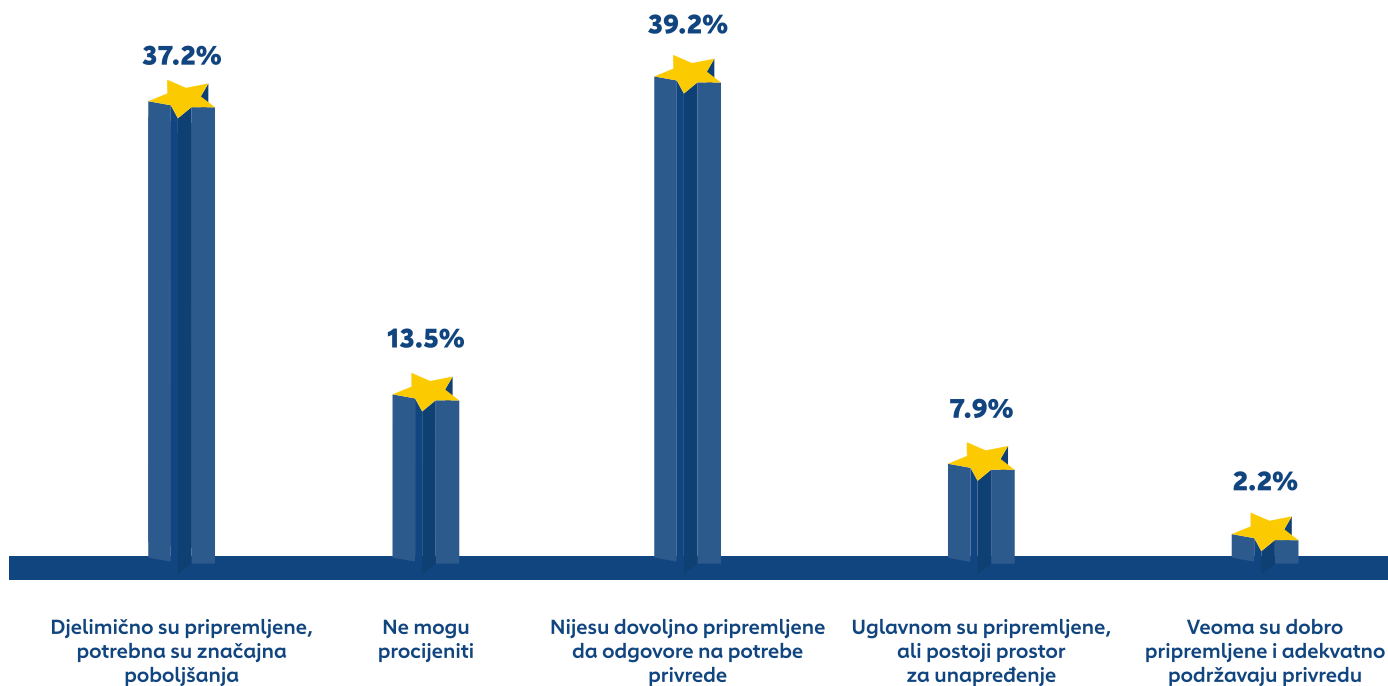
Dodatni izazovi odnose se na nedovoljnu digitalizaciju poslovanja (21,3%) i nedostatak sertifikata i standarda kvaliteta (17,4%), dok su nedovoljna produktivnost i konkurentnost (9,6%) i ograničeni kapaciteti za izvoz (6,2%) manje zastupljeni. Istovremeno, 18,5% ispitanika smatra da njihova kompanija nema prepreka za poslovanje na tržištu EU.

U dijelu prilagođavanja za EU tržište, rezultati pokazuju da 32,0% kompanija ne očekuje značajnija prilagođavanja, jer već posluje po sličnim standardima, dok 28,7% smatra da su potrebna manja prilagođavanja poslovnih procesa. Istovremeno, 19,1% ispitanika nije dovoljno informisano o potrebnim promjenama.

Za 14,0% kompanija najveći izazov predstavljaju značajna ulaganja u tehnologiju i opremu, dok 6,2% očekuje velike promjene u organizaciji poslovanja. Rezultati ukazuju da većina kompanija očekuje ograničena ili umjerena prilagođavanja, dok se kao važan izazov izdvaja i nedovoljna informisanost o zahtjevima EU standarda.

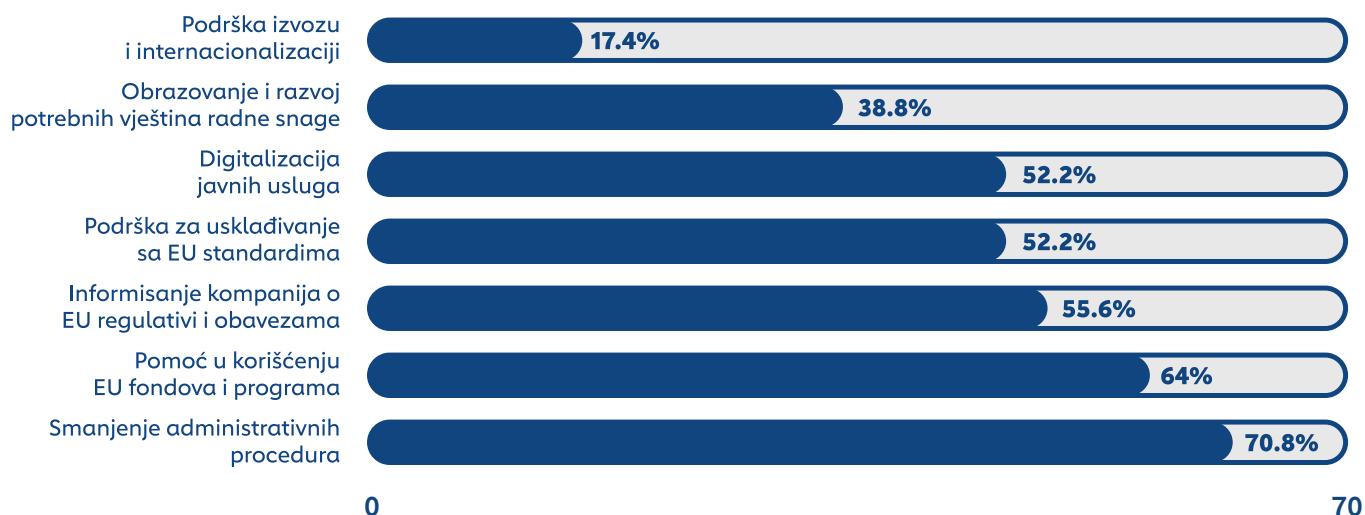

Rezultati pokazuju da je kompanijama najpotrebnija podrška u usklađivanju sa EU standardima i regulativom, što navodi 46,6% ispitanika. Slijede informisanje o dostupnim EU programima i mogućnostima finansiranja i informisanje o zahtjevima EU tržišta, sa po 43,8%. Značajan broj kompanija ističe i potrebu za pristupom finansiranju (30,9%) i obukom zaposlenih (29,2%), dok se digitalizacija poslovanja izdvaja kod 21,3% ispitanika. Manje zastupljene potrebe odnose se na razvoj kapaciteta za pripremu i upravljanje EU projektima (17,4%), sertifikaciju proizvoda i usluga (16,9%), energetska efikasnost i zelenu tranziciju (9,6%) i internacionalizaciju i izvoz (6,7%).

Rezultati istraživanja jasno ukazuju na relativno nizak nivo povjerenja poslovnog sektora u institucionalnu spremnost za proces pristupanja EU. Najveći dio ispitanika (39,2%) smatra da institucije nijesu dovoljno pripremljene da odgovore na potrebe privrede, dok dodatnih 37,2% ocjenjuje da su samo djelimično pripremljene i da su potrebna značajna poboljšanja. Svega 10,1% ispitanika smatra da su institucije uglavnom ili veoma dobro pripremljene, dok 13,5% ne može da procijeni njihovu spremnost. Ukupno, rezultati ukazuju na potrebu za jačanjem institucionalnih kapaciteta, efikasnijom podrškom privredi i boljom komunikacijom sa poslovnim sektorom u procesu evropskih integracija.

Svega 10,1% ispitanika smatra da su institucije uglavnom ili veoma dobro pripremljene da odgovore na potrebe poslovnog sektora u procesu pristupanja Evropskoj uniji dok 76,4% privrede smatra da institucije nijesu dovoljno ili su samo djelimično pripremljene.

Kompanije kao ključne oblike podrške u procesu pristupanja EU izdvajaju smanjenje administrativnih procedura (70,8%), pomoć u korišćenju EU fondova i programa (64,0%), informisanje o EU regulativi i obavezama (55,6%), podršku za usklađivanje sa EU standardima (52,2%) i digitalizaciju javnih usluga (52,2%). Nešto manje od dvije petine kompanija (38,8%) smatra da je potrebna podrška u obrazovanju i razvoju potrebnih vještina radne snage, dok je podršku izvozu i internacionalizaciji navelo 17,4% kompanija. Rezultati ukazuju da poslovna zajednica od procesa evropskih integracija prvenstveno očekuje smanjenje administrativnog opterećenja, bolji pristup EU finansiranju i jasnije informacije o regulatornim obavezama, uz konkretnu podršku u usklađivanju poslovanja sa standardima EU.

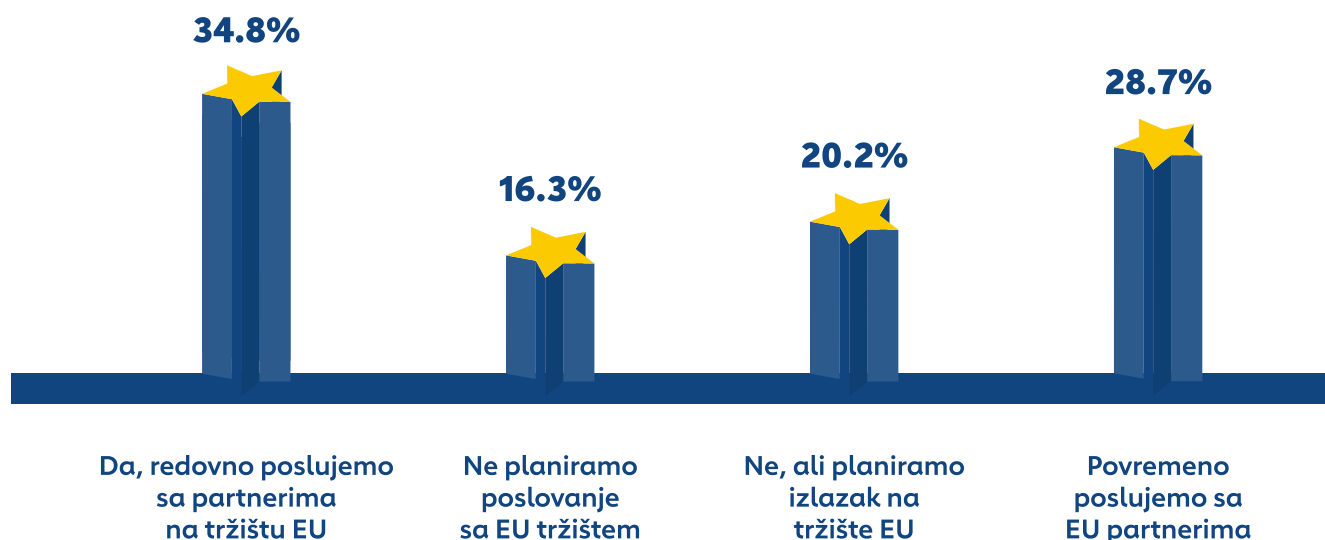

OČEKIVANJA OD ČLANSTVA U EU

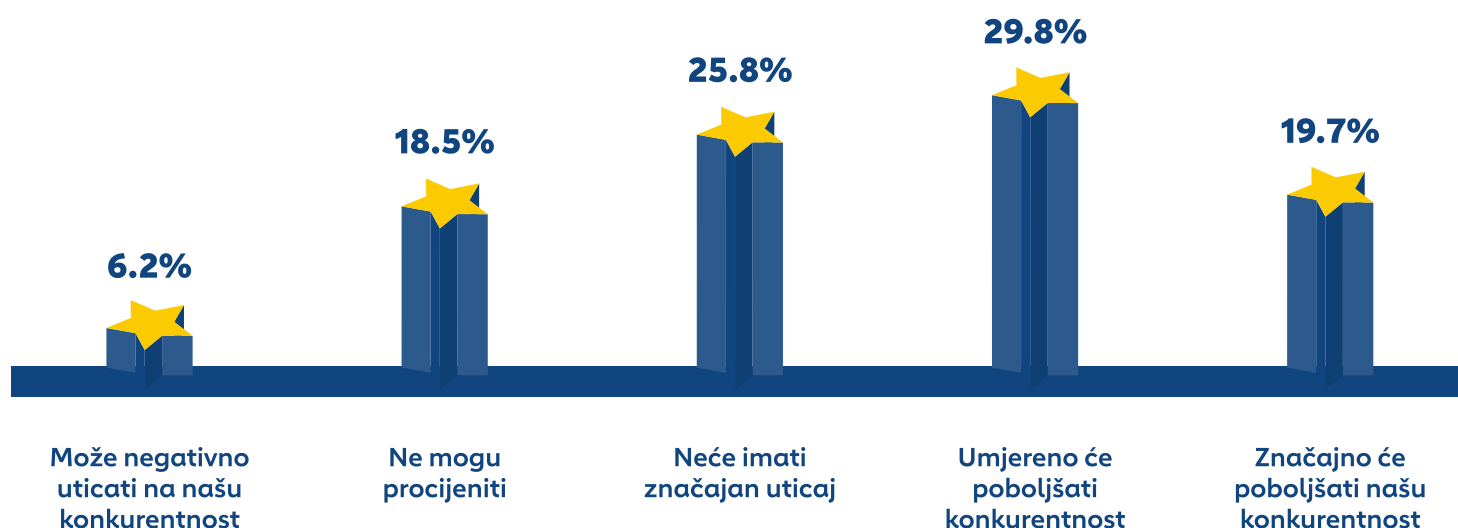
Rezultati istraživanja pokazuju da je tržište Evropske unije već značajno zastupljeno u poslovanju crnogorskih kompanija. Najveći udio ispitanih kompanija, 34,8%, navodi da redovno posluje sa partnerima na tržištu EU, dok 28,7% posluje sa EU partnerima povremeno. To znači da ukupno 63,5% kompanija već ima direktno iskustvo poslovanja sa tržištem EU. Dodatnih 20,2% kompanija trenutno ne posluje sa tržištem EU, ali planira izlazak na to tržište, dok 16,3% ne planira poslovanje sa EU tržištem.

Ukupno posmatrano, 83,7% kompanija već posluje sa EU tržištem ili planira da na njega izađe, što ukazuje na visok nivo zainteresovanosti i poslovne povezanosti crnogorskog privatnog sektora sa tržištem Evropske unije. Istovremeno, činjenica da više od trećine kompanija posluje sa EU partnerima samo povremeno ili još nije prisutno na tržištu EU ukazuje na prostor za dodatnu podršku kompanijama u procesu internacionalizacije i približavanja zahtjevima jedinstvenog tržišta EU.

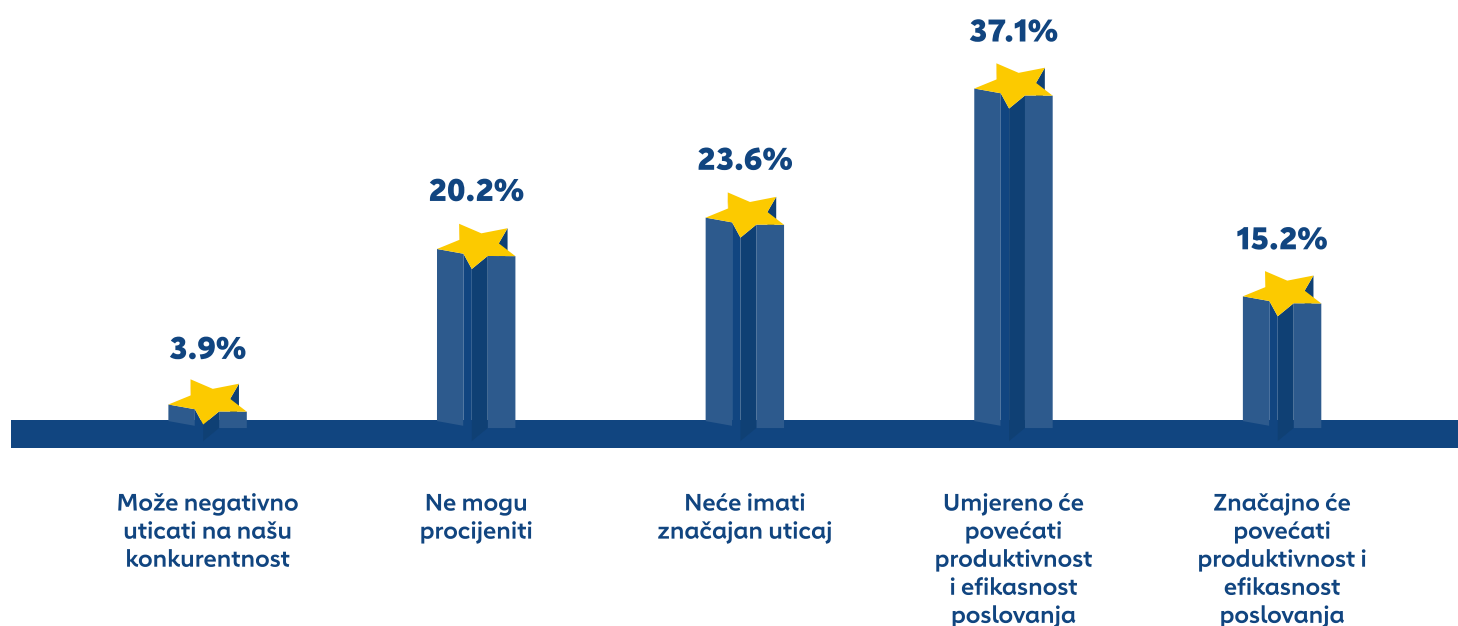

Takođe, stavovi kompanija na pitanje kako očekujete da će članstvo u EU uticati na konkurentnost kompanije, su uglavnom pozitivni, ali ne i izrazito optimistični. 49,5% ispitanika očekuje poboljšanje konkurentnosti nakon članstva u EU - 29,8% umjereno, a 19,7% značajno. Istovremeno, 25,8% ne očekuje značajan uticaj, dok 18,5% ne može procijeniti kakve bi posljedice članstvo imalo. Zanimljivo je da samo 6,2% kompanija očekuje negativan uticaj, što pokazuje da se članstvo uglavnom ne doživljava kao prijetnja konkurentnosti. Međutim, činjenica da 44,3% ispitanika ne očekuje značajan efekat ili nije u stanju da ga procijeni ukazuje na relativno oprezan odnos privrede prema konkretnim ekonomskim efektima članstva.

Samo 6,2% kompanija očekuje negativan uticaj članstva u EU na konkurentnost preduzeća, što pokazuje da se članstvo uglavnom ne doživljava kao prijetnja konkurentnosti.

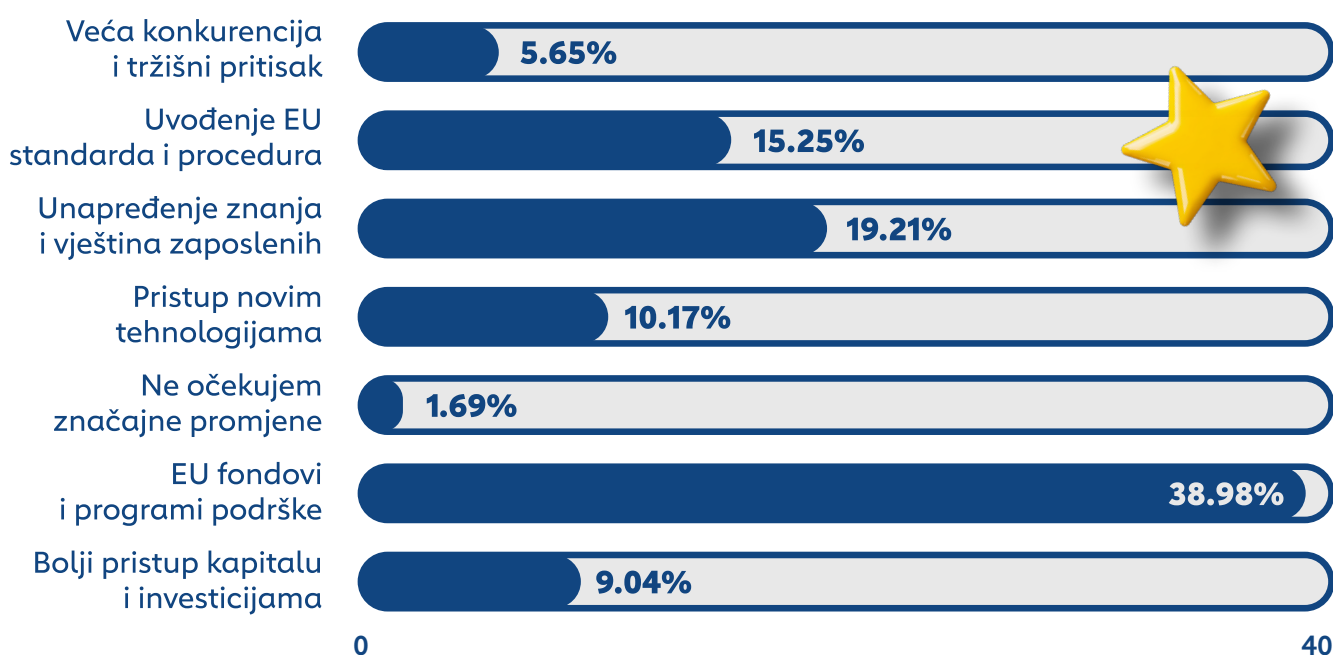
I kod produktivnosti i efikasnosti preovlađuju pozitivna očekivanja. Ukupno 52,3% kompanija očekuje da će članstvo u EU povećati produktivnost i efikasnost poslovanja, pri čemu 37,1% očekuje umjereno, a 15,2% značajno poboljšanje. Istovremeno, 23,6% ne očekuje značajan uticaj, dok 20,2% ne može procijeniti efekat članstva. Samo 3,9% ispitanika smatra da bi članstvo moglo negativno uticati na produktivnost i efikasnost. U odnosu na prethodno pitanje o konkurentnosti, očekivanja su ovdje nešto pozitivnija – više od polovine kompanija vidi mogućnost povećanja produktivnosti i efikasnosti. Međutim, relativno visok udio onih koji ne mogu procijeniti uticaj (20,2%) pokazuje da dio privrede još nema dovoljno jasnu sliku o tome kako bi članstvo u EU konkretno moglo promijeniti način i efikasnost poslovanja.

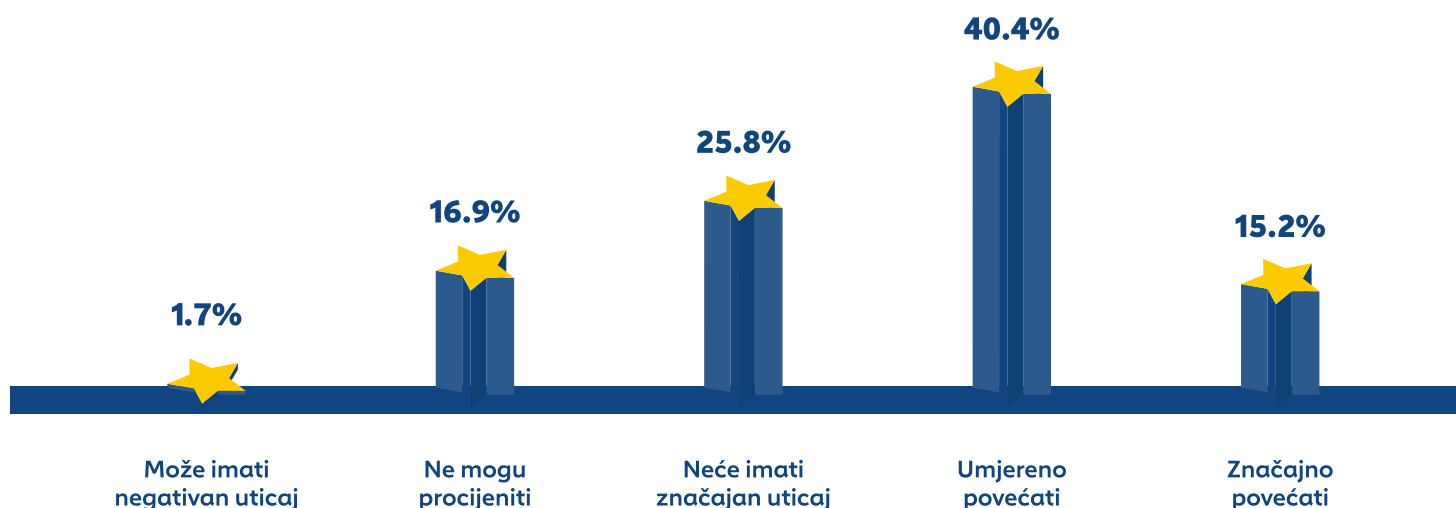
I kod produktivnosti i efikasnosti preovlađuju pozitivna očekivanja. Ukupno 52,3% kompanija očekuje da će članstvo u EU povećati produktivnost i efikasnost poslovanja, pri čemu 37,1% očekuje umjereno, a 15,2% značajno poboljšanje. Istovremeno, 23,6% ne očekuje značajan uticaj, dok 20,2% ne može procijeniti efekat članstva. Samo 3,9% ispitanika smatra da bi članstvo moglo negativno uticati na produktivnost i efikasnost. U odnosu na prethodno pitanje o konkurentnosti, očekivanja su ovdje nešto pozitivnija – više od polovine kompanija vidi mogućnost povećanja produktivnosti i efikasnosti. Međutim, relativno visok udio onih koji ne mogu procijeniti uticaj (20,2%) pokazuje da dio privrede još nema dovoljno jasnu sliku o tome kako bi članstvo u EU konkretno moglo promijeniti način i efikasnost poslovanja.

Samo 3,9% kompanija očekuje negativan uticaj članstva u EU na produktivnost i efikasnost poslovanja, što pokazuje da se članstvo uglavnom ne doživljava kao prijetnja produktivnosti.

Kao najvažniji faktor koji mogu dovesti do povećanja produktivnosti, kompanije izdvajaju EU fondove i programe podrške, koje je navelo 39,0% ispitanika. Slijedi unapređenje znanja i vještina zaposlenih sa 19,2%, dok 15,3% smatra da bi uvođenje EU standarda i procedura doprinijelo većoj produktivnosti. Manji značaj ispitanici daju pristupu novim tehnologijama (10,2%) i kapitalu i investicijama (9,0%), dok samo 5,7% vidi veću konkurenciju i tržišni pritisak kao faktor povećanja produktivnosti. svega 1,7% kompanija ne očekuje značajne promjene.

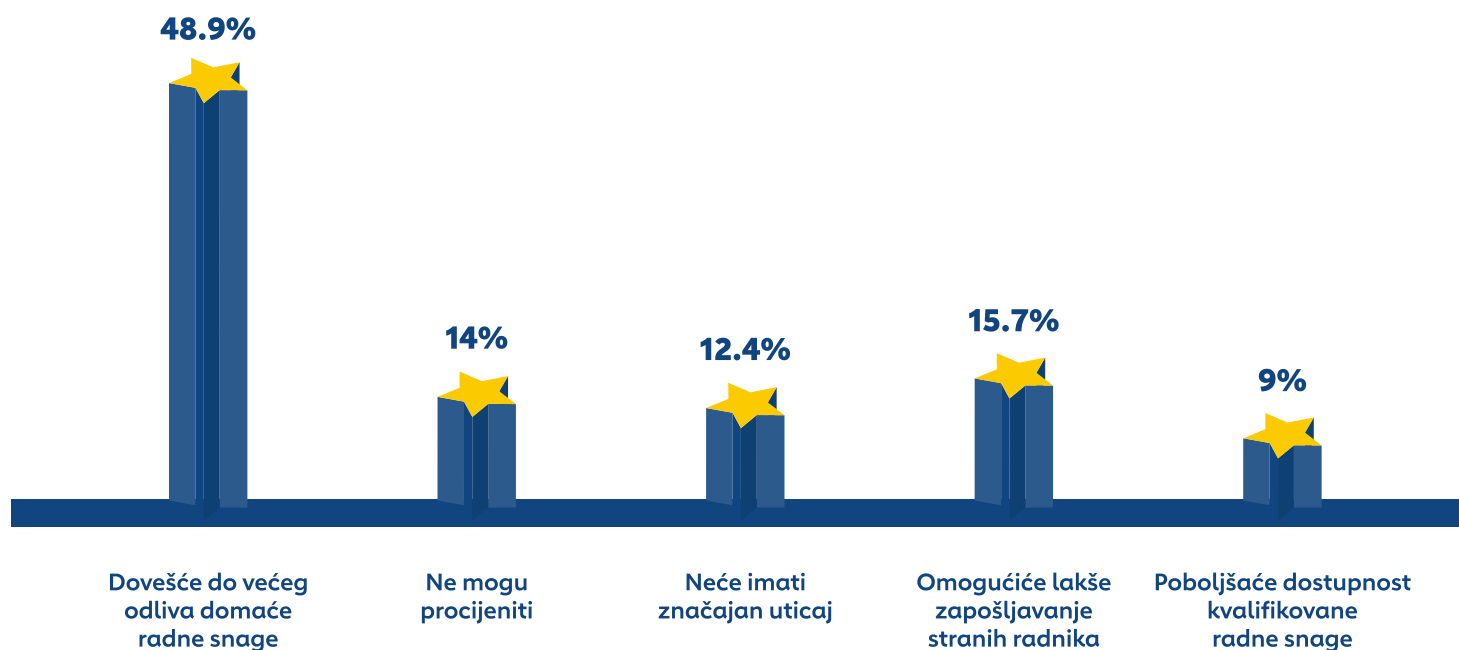
Generalno, produktivnost se prvenstveno povezuje sa dostupnošću EU fondova i ulaganjem u zaposlene, a manje sa samim povećanjem konkurencije na tržištu.

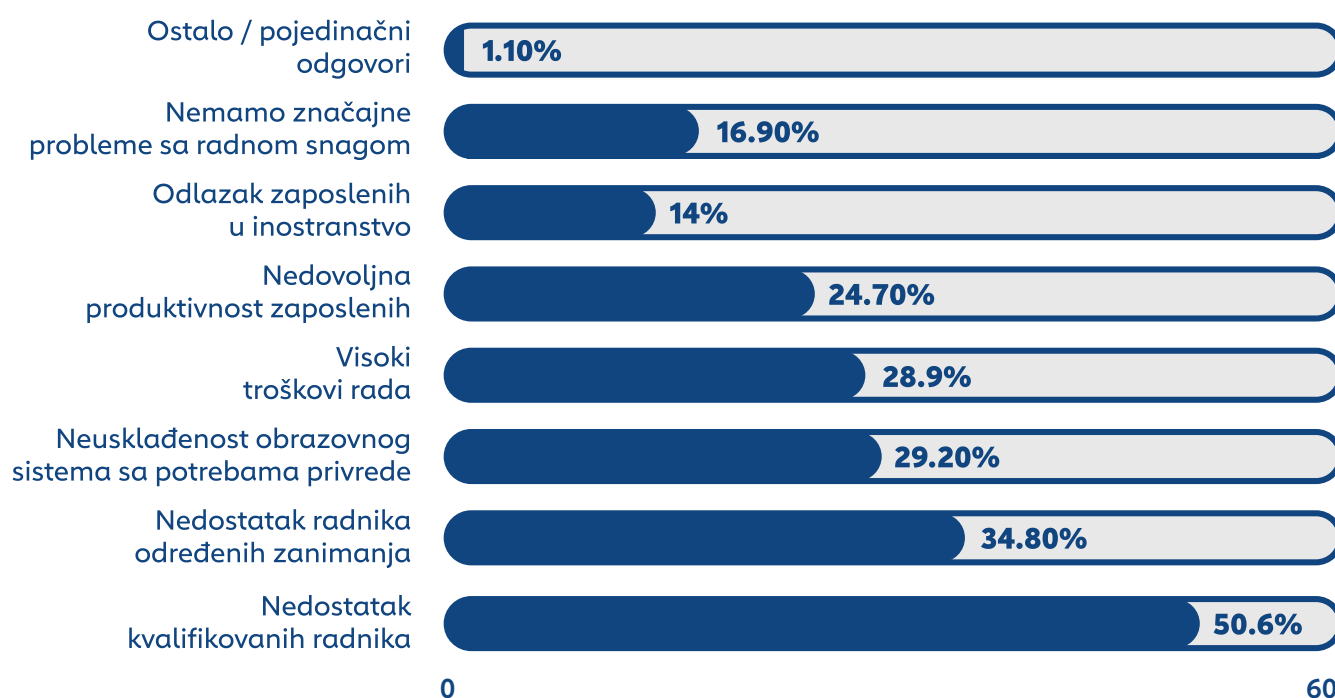
Na pitanje da li očekujete da će članstvo Crne Gore u EU povećati mogućnosti Vaše kompanije za izlazak na nova tržišta, očekivanja su pretežno pozitivna. Ukupno 55,6% kompanija smatra da će članstvo u EU povećati njihove mogućnosti za izlazak na nova tržišta - 40,4% očekuje umjereno povećanje, dok 15,2% očekuje značajno povećanje. Sa druge strane, 25,8% ne očekuje značajan uticaj, a 16,9% ne može procijeniti efekte članstva. Samo 1,7% kompanija očekuje negativan uticaj. Rezultati pokazuju da kompanije najveću konkretnu poslovnu korist članstva vide upravo u lakšem pristupu novim tržištima. Više od polovine ispitanika očekuje pozitivan efekat, dok je udio onih koji očekuju negativan uticaj gotovo zanemarljiv. Istovremeno, oko 43% kompanija ne očekuje značajan efekat ili nije sigurno šta bi članstvo donijelo, što ukazuje da mogućnosti koje donosi jedinstveno tržište EU nijesu jednako prepoznate među svim kompanijama.

Na pitanje kako očekujete da će članstvo Crne Gore u EU uticati na tržište rada i dostupnost zaposlenih za Vašu kompaniju dominira zabrinutost zbog odliva domaće radne snage. Čak 48,9% kompanija očekuje da bi članstvo u EU moglo dovesti do većeg odlaska domaćih radnika, što je ubjedljivo najzastupljeniji odgovor. Sa druge strane, 15,7% smatra da bi članstvo olakšalo zapošljavanje stranih radnika, dok samo 9% očekuje poboljšanje dostupnosti kvalifikovane domaće radne snage. Za 12,4% kompanija članstvo neće imati značajan uticaj, dok 14% ne može procijeniti posljedice. Ovdje je posebno izražen nesklad između očekivanih koristi od članstva i problema sa radnom snagom. Dok su kompanije u prethodnim pitanjima uglavnom pozitivno ocijenile mogućnost širenja na nova tržišta i rast produktivnosti, kod tržišta rada članstvo se prije svega povezuje sa rizikom dodatnog odliva zaposlenih. To ukazuje da kompanije problem nedostatka radne snage ne vide kao nešto što će članstvo automatski riješiti, već prije kao izazov koji bi se mogao dodatno povećati.

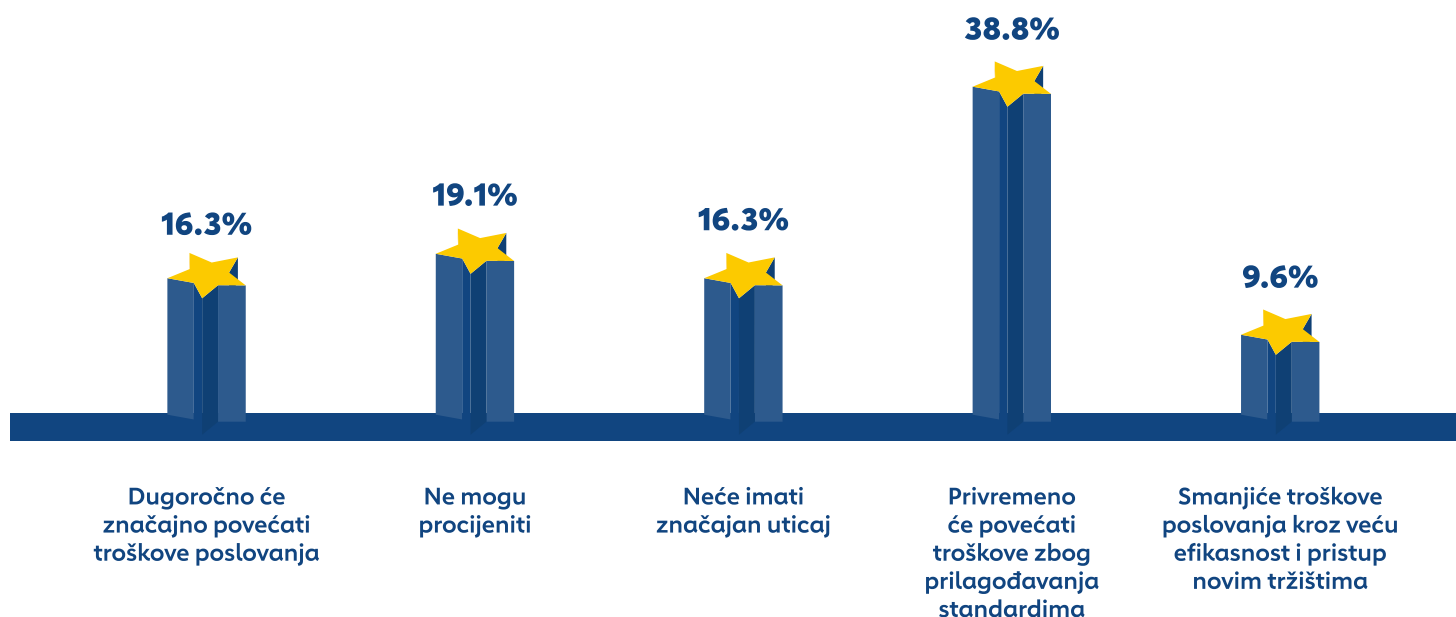

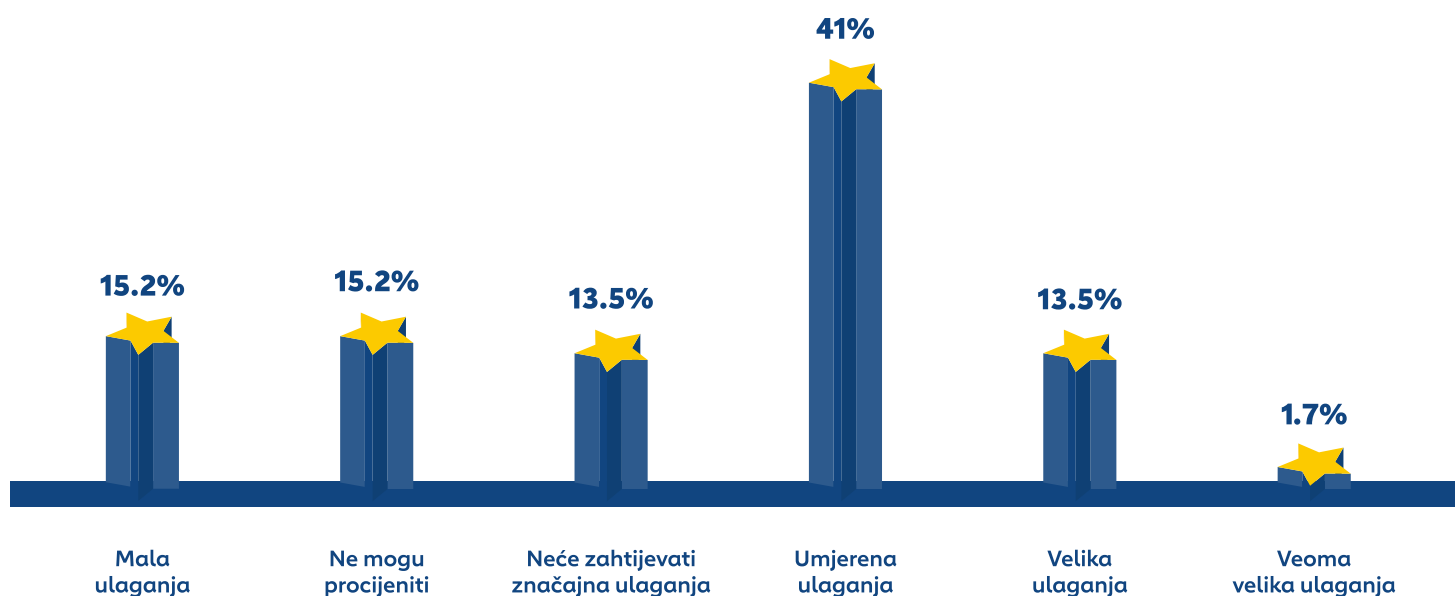
Najveći problem predstavlja nedostatak kvalifikovanih radnika, koji navodi 50,6% kompanija, dok 34,8% ukazuje na nedostatak radnika za određena zanimanja. Značajan problem predstavljaju i neusklađenost obrazovnog sistema sa potrebama privrede (29,2%), visoki troškovi rada (28,1%) i nedovoljna produktivnost zaposlenih (24,7%).

Odlazak zaposlenih u inostranstvo navodi 14% kompanija. Rezultati pokazuju da problem nije samo u broju dostupnih radnika, već prije svega u dostupnosti odgovarajućih znanja, vještina i zanimanja.

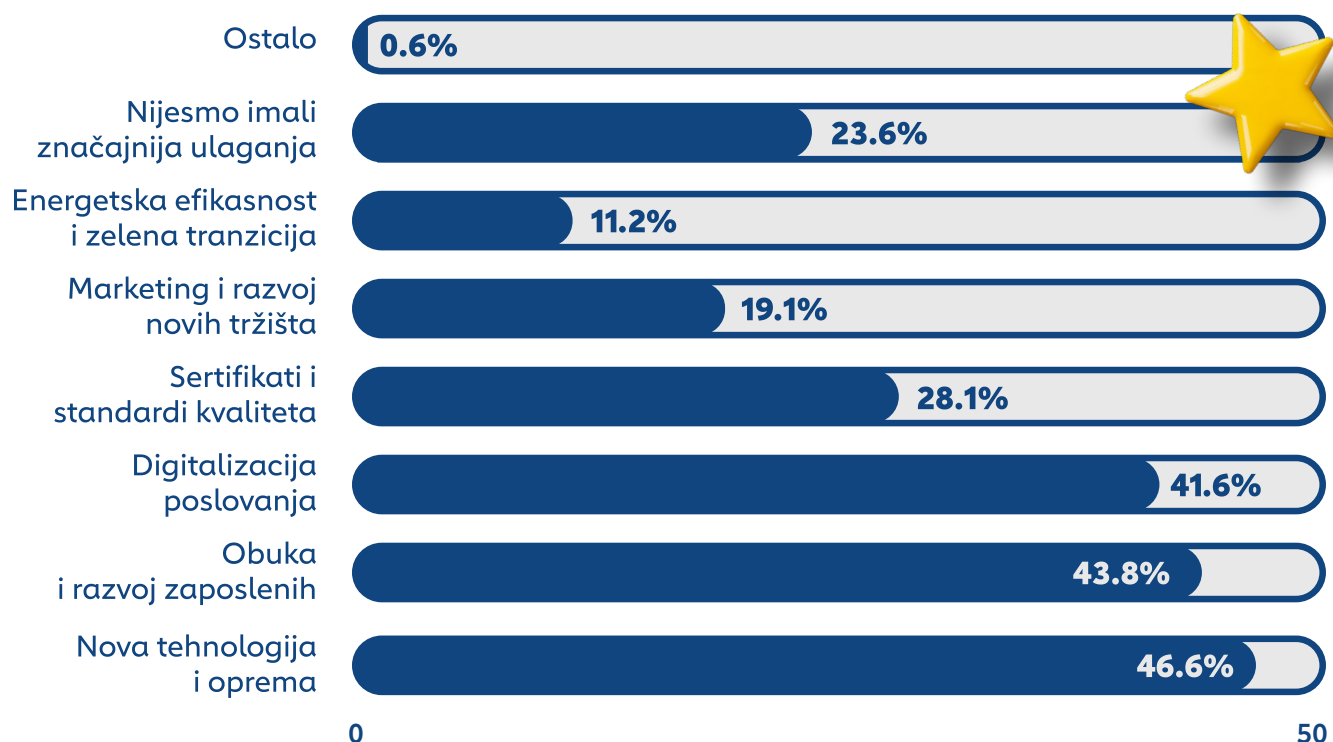

Kompanije uglavnom očekuju rast troškova u periodu prilagođavanja članstvu u EU. Čak 38,8% smatra da će troškovi privremeno porasti zbog usklađivanja sa EU standardima, dok 16,3% očekuje da će rast troškova biti dugoročan i značajan. S druge strane, 9,6% očekuje smanjenje troškova kroz veću efikasnost i pristup novim tržištima, dok 16,3% ne očekuje značajan uticaj. Dodatnih 19,1% ne može procijeniti efekat. Dakle, kompanije članstvo prvenstveno vide kao period početnog troškovnog pritiska, dok se potencijalne uštede i koristi očekuju tek kasnije, kroz veću efikasnost i širi pristup tržištu.

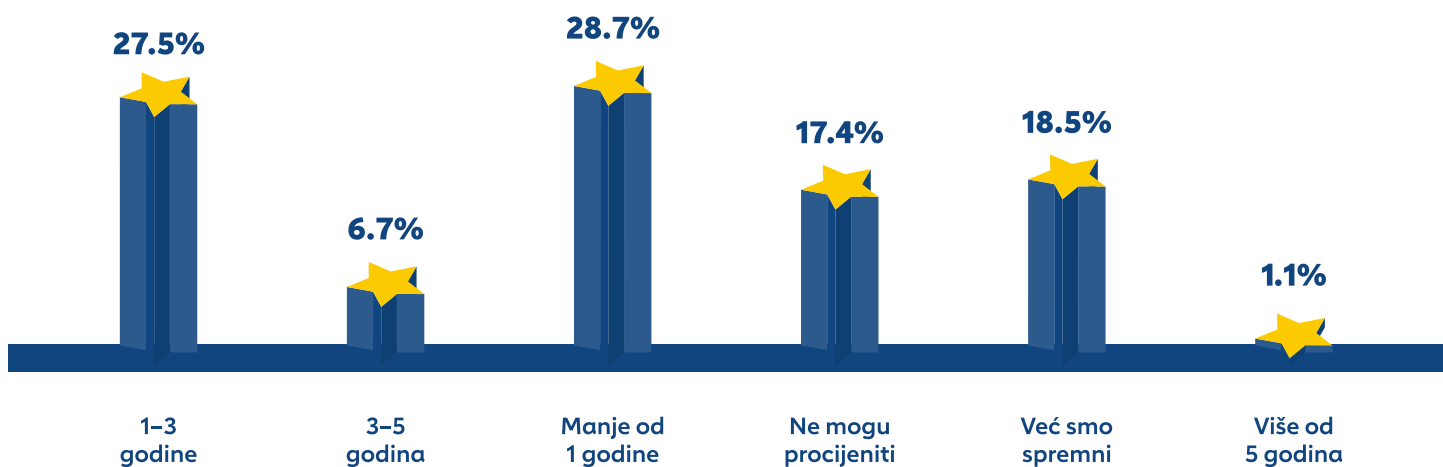

Rezultati pokazuju da većina kompanija očekuje da će usklađivanje sa EU standardima zahtijevati dodatna, ali uglavnom podnošljiva ulaganja. Najveći udio, 41%, procjenjuje da će biti potrebna umjerena ulaganja, dok 15,2% očekuje mala ulaganja. Ipak, za 15,2% kompanija obim potrebnih ulaganja još uvijek je teško procijeniti, dok 15,2% očekuje velika ili veoma velika ulaganja. Ovi nalazi ukazuju da će finansijska podrška i dostupni mehanizmi za modernizaciju poslovanja biti važan faktor uspješne pripreme kompanija za članstvo u EU.

Rezultati pokazuju da kompanije već ulažu u ključne oblasti koje mogu ojačati njihovu konkurentnost na tržištu EU. Najviše ulaganja usmjereno je na novu tehnologiju i opremu (46,6%), obuku i razvoj zaposlenih (43,8%) i digitalizaciju poslovanja (41,6%). Ulaganja u sertifikate i standarde kvaliteta prisutna su kod 28,1% kompanija, dok je nešto manje zastupljeno ulaganje u marketing i razvoj novih tržišta (19,1%) i zelenu tranziciju (11,2%). Istovremeno, 23,6% kompanija navodi da nije imalo značajnija ulaganja, što ukazuje na prostor za dodatnu podršku kompanijama u procesu pripreme za konkurentnije poslovanje na tržištu EU.

Na pitanje oko procijenjenog vremena koje je potrebno za prilagođavanje tržištu EU rezultati pokazuju relativno optimističnu sliku: 28,7% kompanija smatra da im je potrebno manje od godinu dana, dok 18,5% već smatra da je spremno za poslovanje na tržištu EU. Dodatnih 27,5% procjenjuje da će im biti potrebno 1–3 godine. S druge strane, 17,4% kompanija ne može procijeniti potrebno vrijeme, dok svega 7,8% očekuje da će prilagođavanje trajati duže od tri godine.

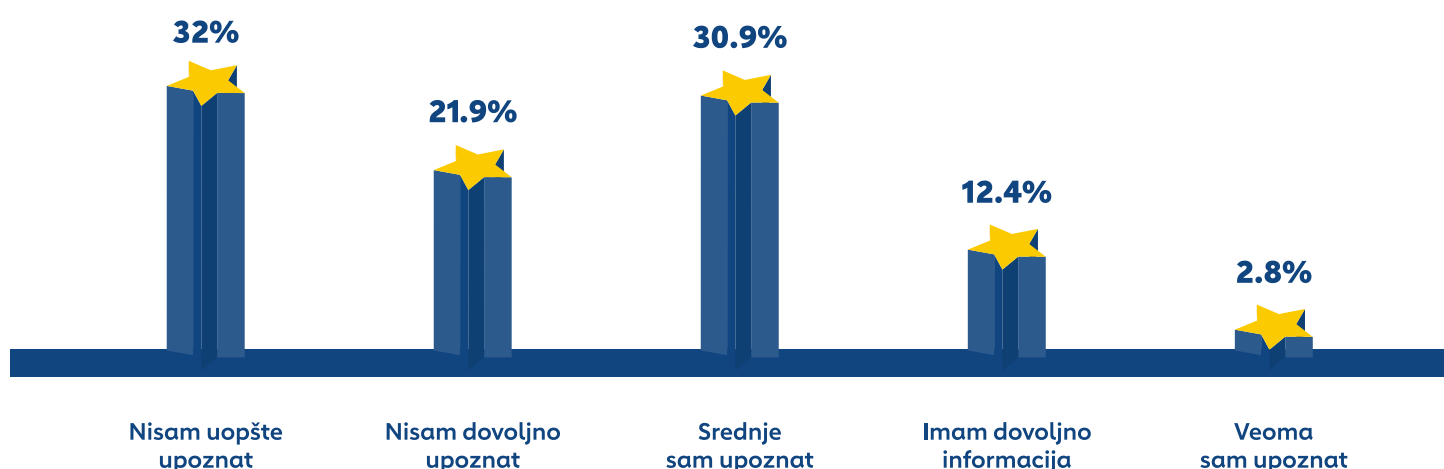
Ukupno, gotovo polovina kompanija (47,2%) smatra da je već spremna ili da joj je za prilagođavanje potrebno manje od godinu dana, što ukazuje na relativno visok nivo samopouzdanja poslovnog sektora u pogledu spremnosti za tržište EU.

PRIVREDA I EU FONDOVI I PRIPREMLJENOST ZA EU TRŽIŠTE

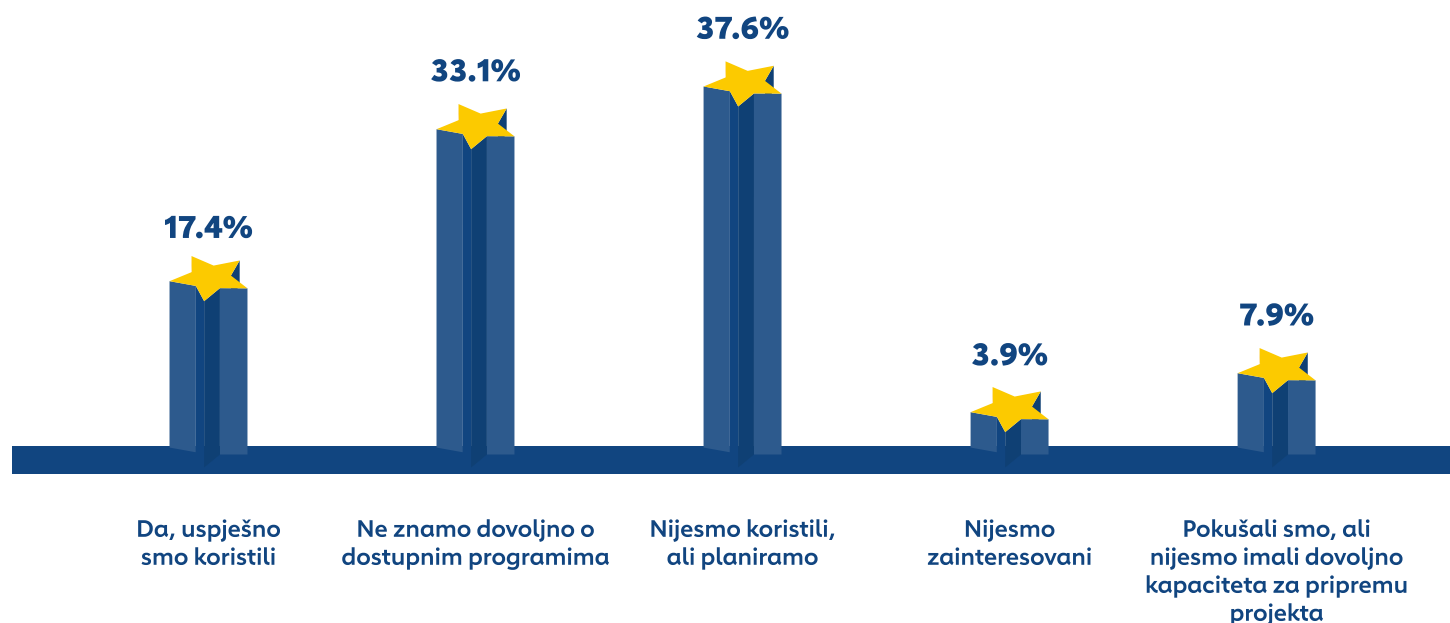

Rezultati odgovora na pitanje koliko ste upoznati sa mogućnostima koje EU fondovi i programi pružaju privatnom sektoru 20 ukazuju na relativno nizak nivo upoznatosti privrednog sektora sa mogućnostima koje EU fondovi i programi pružaju privatnom sektoru. Najveći udio kompanija, 32,0%, navodi da uopšte nije upoznat sa ovim mogućnostima, dok dodatnih 21,9% smatra da nije dovoljno poznato. To znači da ukupno 53,9% anketiranih kompanija nema dovoljan nivo informisanosti o dostupnim EU fondovima i programima. S druge strane, 30,9% ispitanika ima srednji nivo upoznatosti, dok svega 15,2% navodi da ima dovoljno ili veoma dobro znanje o mogućnostima finansiranja i podrške iz EU programa. Prosječna ocjena na skali od 1 do 5 iznosi 2,32, što potvrđuje da je informisanost privrednog sektora ispod srednjeg nivoa.

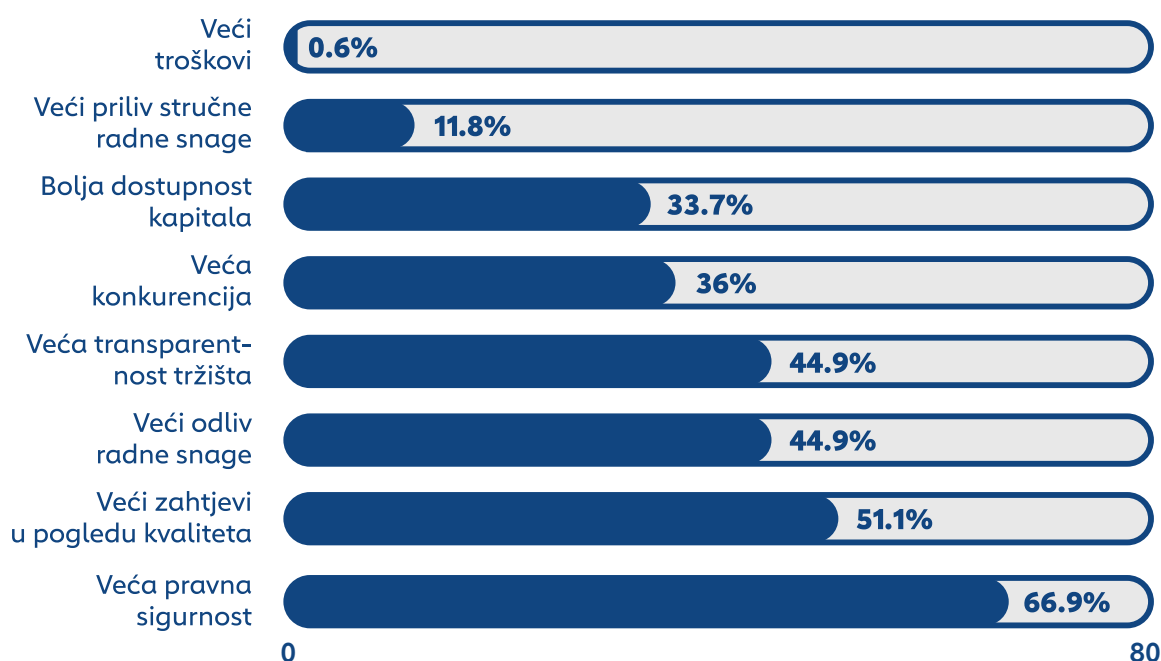
**Prosječna informisanost
o EU fondovima
ocijenjena je sa 2.32.**

Ovaj rezultat ukazuje da nedovoljna informisanost predstavlja jednu od važnih prepreka za efikasnije korišćenje EU fondova od strane crnogorskih kompanija, posebno imajući u vidu da značajan dio privrede nema dovoljno znanja o dostupnim programima, uslovima i mogućnostima finansiranja.

Iskustvo kompanija u korišćenju međunarodnih/EU programa podrške još uvijek ograničeno. Samo 17,4% kompanija navodi da je uspješno koristilo neki od ovih programa, dok 37,6% nije koristilo programe, ali planira da ih koristi u budućnosti. To ukazuje na relativno visok potencijal za povećanje korišćenja EU podrške, ali i na potrebu za dodatnom podrškom kompanijama u procesu pripreme i apliciranja. Istovremeno, 33,1% kompanija navodi da ne zna dovoljno o dostupnim programima, što potvrđuje nalaz iz prethodnog pitanja o niskom nivou informisanosti. Dodatnih 7,9% kompanija pokušalo je da aplicira, ali nije imalo dovoljno kapaciteta za pripremu projekta. Samo 3,9% ispitanika navodi da nije zainteresovano za korišćenje ovih programa.

Na pitanje koje promjene u poslovnom okruženju očekujete nakon ulaska Crne Gore u EU, kompanije prvenstveno očekuju veću pravnu sigurnost, koju navodi 66,9% učesnika istraživanja, dok 51,1% očekuje veće zahtjeve u pogledu kvaliteta. Istovremeno, 44,9% očekuje veći odliv radne snage, a isti procenat i veću transparentnost tržišta. Više od trećine ispitanika (36,0%) očekuje veću konkurenciju, dok 33,7% vidi mogućnost bolje dostupnosti kapitala. S druge strane, svega 11,8% očekuje veći priliv stručne radne snage, dok je očekivanje većih troškova gotovo zanemarljivo (0,6%). Rezultati pokazuju da privreda ulazak u EU dominantno povezuje sa jačanjem institucionalnog i tržišnog okvira, ali i sa izraženim rizikom odliva radne snage i višim zahtjevima za kvalitet i konkurentnost.

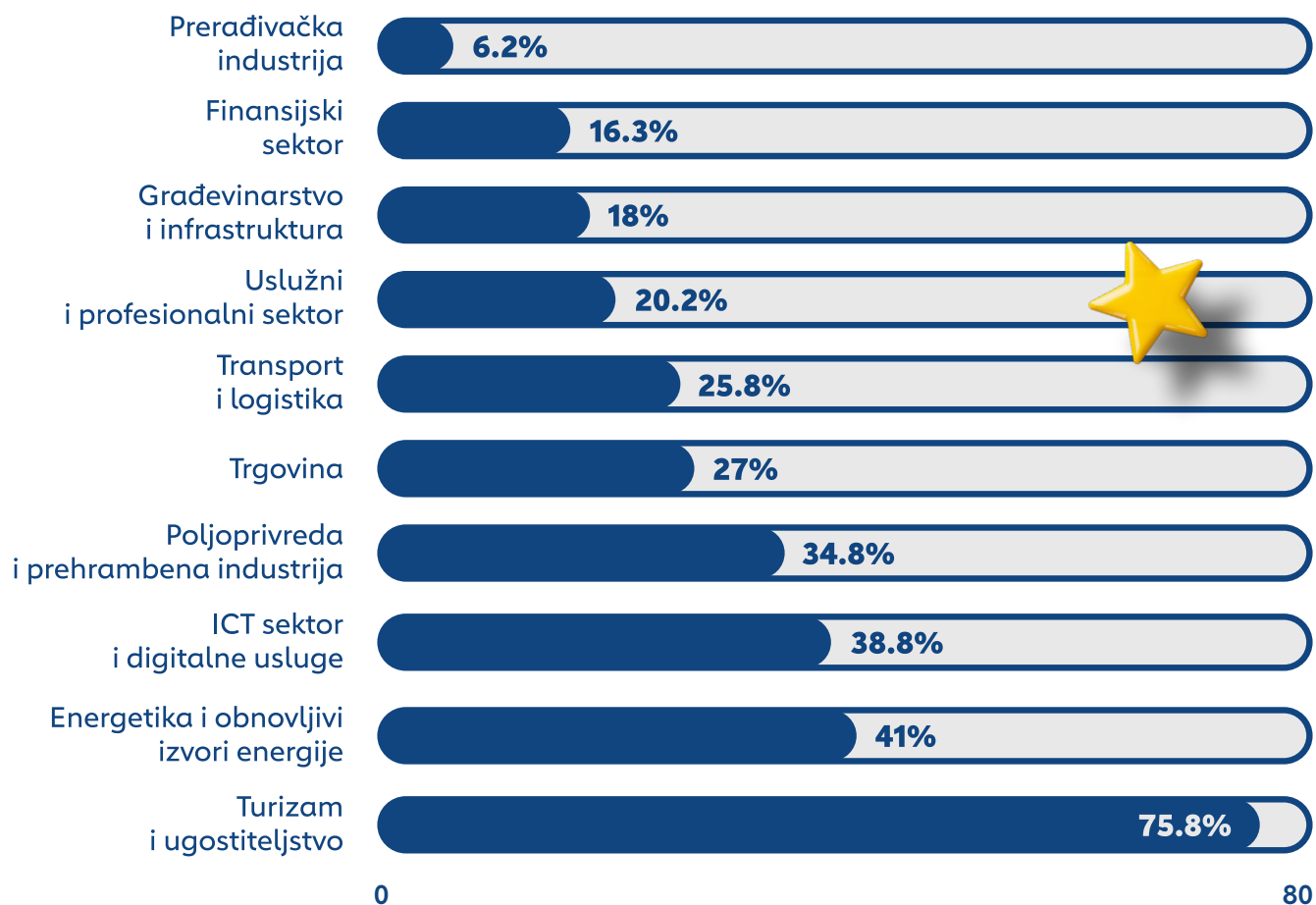
Dalje, na pitanje da li smatrate da su crnogorske kompanije trenutno dovoljno pripremljene za jedinstveno evropsko tržište rezultati pokazuju izraženu procjenu nedovoljne pripremljenosti crnogorskih kompanija za poslovanje na jedinstvenom evropskom tržištu. Više od polovine ispitanika (56,7%) smatra da većina kompanija nije dovoljno spremna, dok dodatnih 13,5% procjenjuje da su spremne uglavnom samo najveće kompanije. Istovremeno, svega 2,8% smatra da je većina kompanija već dovoljno pripremljena.

56,7% kompanija smatra da većina kompanija nije dovoljno spremna za jedinstveno evropsko tržište a 8.4% misli da nijedna nije dovoljno spremna.

Ovakvi rezultati ukazuju na percepciju značajnog jaza u spremnosti domaće privrede za konkurenciju i zahtjeve jedinstvenog tržišta EU, posebno među manjim kompanijama. Činjenica da 18,5% ispitanika ne može procijeniti stanje dodatno ukazuje na potrebu za boljim informisanjem privrede o zahtjevima i standardima evropskog tržišta.

Privrednici najveće koristi od članstva Crne Gore u EU očekuju u turizmu i ugostiteljstvu, koje je izdvojilo čak 75,8% ispitanika. Slijede energetika i obnovljivi izvori energije (41,0%) i ICT sektor i digitalne usluge (38,8%), dok su značajan potencijal prepoznali i u poljoprivredi i prehrambenoj industriji (34,8%). Trgovinu (27,0%) i transport i logistiku (25,8%) takođe vidi značajan dio ispitanika kao sektore koji mogu imati koristi od integracije u jedinstveno evropsko tržište. S druge strane, najmanje očekivanja vezana su za prerađivačku industriju (6,2%), finansijski sektor (16,3%) i građevinarstvo i infrastrukturu (18,0%). Rezultati pokazuju da privreda najveći potencijal EU članstva vidi u sektorima koji su već snažno povezani sa međunarodnim tržištem, turizmom, digitalizacijom i energetsom tranzicijom, dok su očekivanja za tradicionalne proizvodne djelatnosti znatno skromnija.

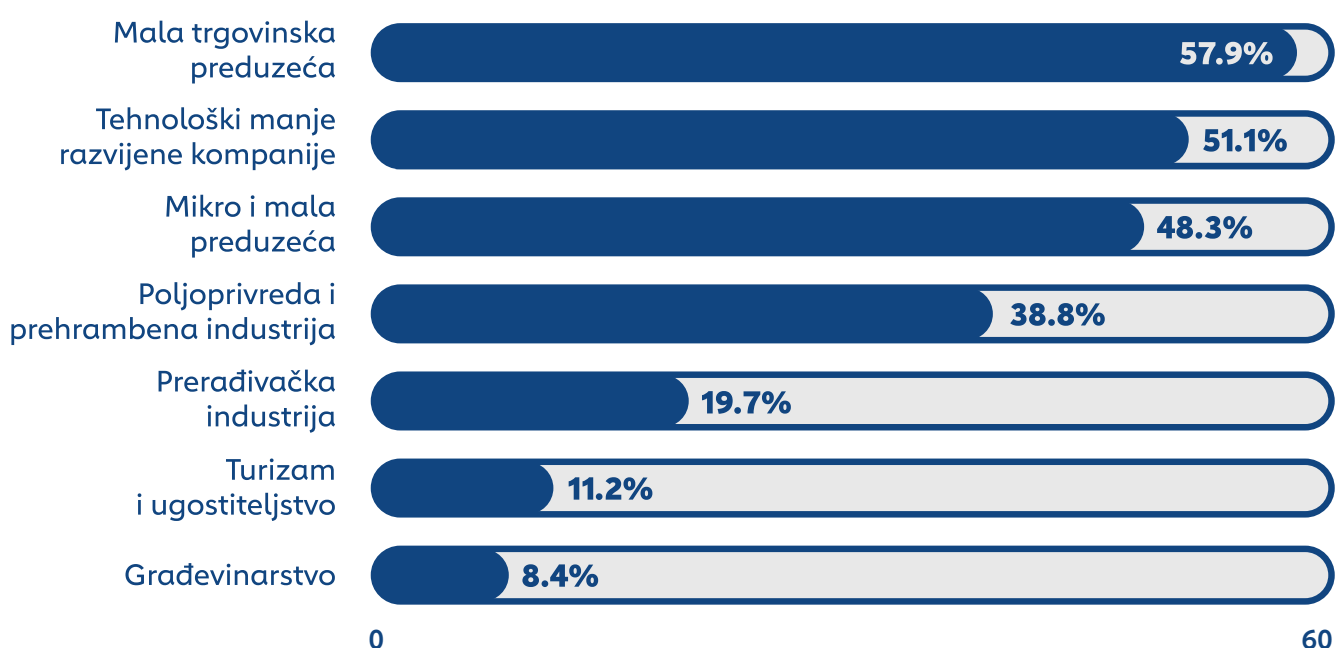

Privrednici su takođe imali mogućnost da ocijene koliko bi članstvo u EU moglo doprinijeti povećanju međunarodne konkurentnosti crnogorske privrede u cjelini.

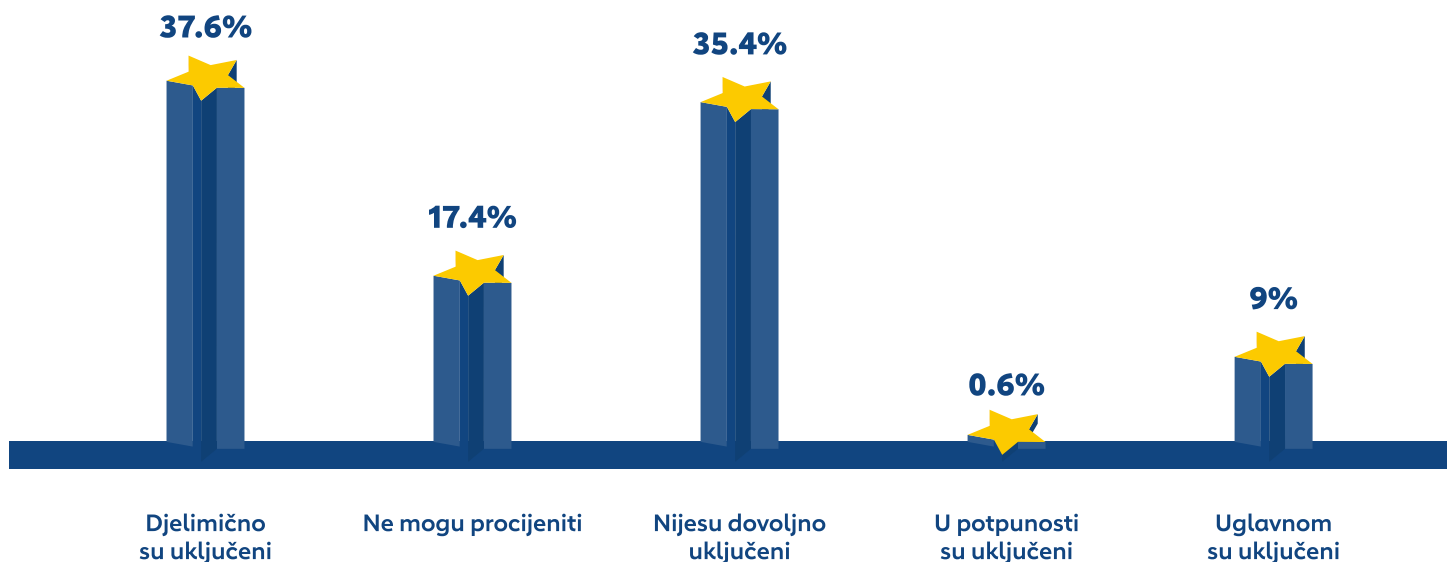

Kada je riječ o uticaju članstva u EU na međunarodnu konkurentnost crnogorske privrede, stavovi privrednika su relativno podijeljeni. Najveći udio ispitanika (42,1%) smatra da članstvo niti će doprinijeti niti neće doprinijeti konkurentnosti. Sa druge strane, 36,5% očekuje pozitivan efekat, odnosno smatra da će članstvo doprinijeti (24,7%) ili značajno doprinijeti (11,8%) povećanju konkurentnosti. Istovremeno, 21,4% ispitanika očekuje mali ili nikakav doprinos. Rezultati ukazuju na umjerena očekivanja privrede, odnosno na to da članstvo u EU samo po sebi nije prepoznato kao dovoljan uslov za značajno unapređenje međunarodne konkurentnosti, već da će efekti u velikoj mjeri zavisiti od sposobnosti kompanija da iskoriste pristup jedinstvenom tržištu, EU fondove, tehnologije i druge mogućnosti koje članstvo donosi.

Kada je riječ o uticaju članstva u EU na međunarodnu konkurentnost crnogorske privrede, stavovi privrednika su relativno podijeljeni. Najveći udio ispitanika (42,1%) smatra da članstvo niti će doprinijeti niti neće doprinijeti konkurentnosti. Sa druge strane, 36,5% očekuje pozitivan efekat, odnosno smatra da će članstvo doprinijeti (24,7%) ili značajno doprinijeti (11,8%) povećanju konkurentnosti. Istovremeno, 21,4% ispitanika očekuje mali ili nikakav doprinos. Rezultati ukazuju na umjerena očekivanja privrede, odnosno na to da članstvo u EU samo po sebi nije prepoznato kao dovoljan uslov za značajno unapređenje međunarodne konkurentnosti, već da će efekti u velikoj mjeri zavisiti od sposobnosti kompanija da iskoriste pristup jedinstvenom tržištu, EU fondove, tehnologije i druge mogućnosti koje članstvo donosi.

Kada je riječ o potencijalnim rizicima nakon članstva u EU, privrednici najveću izloženost prepoznaju kod malih trgovinskih preduzeća (57,9%) i tehnološki manje razvijenih kompanija (51,1%). Gotovo polovina ispitanika (48,3%) posebno izdvaja mikro i mala preduzeća, što ukazuje da se najveći izazovi očekuju upravo kod kompanija sa ograničenim finansijskim, kadrovskim i tehnološkim kapacitetima. Poljoprivreda i prehrambena industrija takođe se izdvajaju kao osjetljivi sektori (38,8%), dok su rizici za prerađivačku industriju prepoznati u manjoj mjeri (19,7%). Zanimljivo je da su turizam i ugostiteljstvo, koji su u prethodnom pitanju ubjedljivo prepoznati kao sektor sa najvećim potencijalom za koristi, istovremeno relativno malo prepoznati kao rizičan sektor (11,2%). Rezultati ukazuju da se rizik članstva prvenstveno vezuje za veličinu i nivo tehnološke razvijenosti kompanija, odnosno njihovu sposobnost da odgovore na pojačanu konkurenciju i zahtjeve jedinstvenog tržišta, a manje za pojedinačne sektore.

Kada je riječ o uključenosti poslovnog sektora u proces pripreme Crne Gore za članstvo u EU, rezultati ukazuju na izražen osjećaj nedovoljne uključenosti. Najveći dio ispitanika (37,6%) smatra da su predstavnici poslovnog sektora djelimično uključeni, dok dodatnih 35,4% smatra da nijesu dovoljno uključeni. Svega 9,0% ocjenjuje da su uglavnom uključeni, a samo 0,6% smatra da su u potpunosti uključeni. Istovremeno, 17,4% ispitanika ne može procijeniti stepen uključenosti.

Čak 73,0% ispitanika ne prepoznaje punu uključenost poslovnog sektora u proces pripreme za članstvo, što ukazuje na potrebu za snažnijim uključivanjem privrede u kreiranje politika, konsultacije i pripremu konkretnih mjera za prilagođavanje evropskom tržištu.

INDEKSI SPREMNOSTI PRIVREDE I INSTITUCIJA

★ INDEX SPREMNOSTI PRIVREDE ZA EU 2026

Ovaj indeks mjeri spremnost crnogorskih kompanija za jedinstveno evropsko tržište. Uključuje 4 komponente: vlastita procjena spremnosti, iskustvo sa EU tržištem, kratkoročna spremnost za prilagođavanje kao i aktivnosti ulaganja relevantne za EU konkurentnost. Podaci su preuzeti iz odgovora dobijenih anketiranjem preduzeća i ukrštena su četiri pitanja koji se odnose na spremnost crnogorskih preduzeća za EU tržište.

Vlastita procjena spremnosti	Prosjek odgovora 3,528/5 (kad se prebaci u procenete)	63,20
Iskustvo sa EU tržištem	redovno + povremeno poslovanje sa EU	63,48
Kratkoročna spremnost za prilagođavanje	već spremni + manje od 1 godine	47,19
Aktivnosti ulaganja relevantne za EU konkurentnost	prosjek: tehnologija 46,63%, obuka 43,82%, digitalizacija 41,57%	44,01

Shodno dobijenim podacima primjenjuje se sljedeća formula:

$$EBRI=(0,35R1)+(0,25R2)+(0,20R3)+(0,20R4)$$

$$EBRI=(0,35 \times 63,20)+(0,25 \times 63,48)+(0,20 \times 47,19)+(0,20 \times 44,01) \quad EBRI=56,23/100$$

Ovaj indikator pokazuje da crnogorske kompanije pokazuju srednji nivo spremnosti za poslovanje na jedinstvenom tržištu EU, ali je spremnost neujednačena: iskustvo sa EU tržištem i subjektivna procjena spremnosti relativno su visoki, dok je intenzitet pripremnih ulaganja znatno slabiji. Takođe, posmatrajući mala i mikro preduzeća, jasno je da mikro preduzeća imaju manji prosjek od ukupnog indeksa dok mala preduzeća pokazuju bolju pripremljenost od glavnog indeksa.

Kategorija	Mikro	Mala	Ukupno
Vlastita spremnost	59,8	67,2	63,2
Iskustvo sa EU tržištem	50,6	68,9	63,5
Kratkoročna spremnost	47,1	62,2	47,2
Aktivnosti pripreme	34,9	53,3	44,0
EU Business Readiness Index	50,0	63,9	56,2

Gotovo tri četvrtine uzorka čine mikro i mala preduzeća, ali upravo mikro segment pokazuje najniži nivo EU poslovne spremnosti. Upravo ovo šalje jasnu poruku, da ova preduzeća zahtijevaju konkretne mjere u cilju lakšeg prilagođavanja EU tržištu.

★ INDEX INSTITUCIONALNE SPREMNOSTI ZA EU 2026

Ovo je posebno važno za UPCG jer istraživanje ne govori samo o spremnosti kompanija, već i o tome kako privreda vidi **državne institucije i podršku poslovnom sektoru**.

Ovaj indikator se može izvesti iz pitanja koje se odnosi na spremnost crnogorskih institucija za EU tržište. U tom smislu, iz pitanja se u obzir uzimaju odgovori: veoma dobro pripremljene, uglavnom pripremljene, djelimično pripremljene, nijesu dovoljno pripremljene.

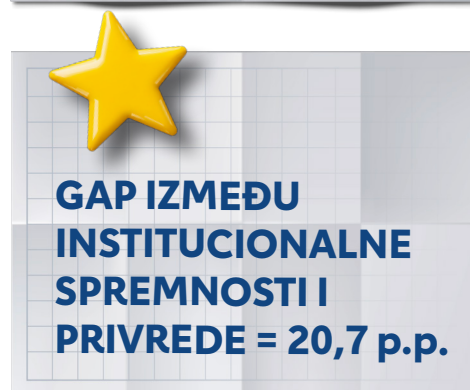
Ponderisanjem se dolazi do prosjeka koji se koristi za izračunavanje indeksa. (gde je Veoma dobro pripremljene ocjena 5, Uglavnom pripremljene 4, Djelimično pripremljene 3 i Nijesu dovoljno pripremljene 2. Primjenjujući formulu dobija se prosjek: $(2,701-1)/4 \times 100 = 42,53$

Ovo je vrlo snažan nalaz jer pokazuje da je procjena spremnosti institucija da podrže privredu u pristupu EU niska, ispod 50, što jasno ukazuje na veliki nedostatak podrške institucija u tom polju.

GAP IZMEĐU INSTITUCIONALNE SPREMNOSTI I PRIVREDE

- Self-assessed Business Readiness= 63,2
- Institucionalna spremnost = 42,5

To znači da kompanije svoju sopstvenu spremnost procjenjuju za 20,7 indeksnih poena višom od procjene spremnosti institucija. Pa samim tim se može reći da najveći strukturni jaz u procesu pripreme za članstvo nije između kompanija i tržišta, već između poslovne i institucionalne spremnosti.

★ INDEKS SPREMNOSTI ZA APSORPCIJU EU FONDOVA 2026

Prilikom kreiranja ovog indeksa korišćena su pitanja koja se odnose na informisanost o EU fondovima, iskustvo sa EU/međunarodnim programima, buduća zainteresovanost te projektni kapaciteti.

U tom smislu, prosječna ocjena informisanosti je 2,320/5, nakon normalizacije dobija se F1=33,01. Dobijeni rezultat ukazuje na veoma nizak nivo informisanosti.

To je veoma nizak nivo informisanosti.

U dijelu koji se odnosi na iskustvo sa EU/međunarodnim programima, koristi se dio o uspješnom korišćenju EU fondova kao i oni koji su pokušali ali bez dovoljno kapaciteta. Ukupno sa direktnim iskustvom: F2=25,28

Što se tiče buduće zainteresovanosti, koriste se podaci onih koji su koristili EU fondove kao i onih koji nijesu koristili, ali planiraju. F3=55,06, što znači da 55,1% kompanija ima ili iskustvo ili plan da koristi EU/međunarodne programe.

I na kraju se mjeri sposobnost kompanija za korišćenje EU programa. F4 se izračunava kao udio kompanija koje nijesu identifikovane kao kompanije sa nedovoljnom informisanošću ili nedostatkom kapaciteta za korišćenje EU programa. Samim tim F4 = 58,99.

Samim tim, konačni index za spremnost za apsorpciju EU fondova:
EUFRI=0,30F1+0,20F2+0,30F3+0,20F4.

$$\text{EUFRI}=(0,30 \times 33,01)+(0,20 \times 25,28)+(0,30 \times 55,06)+(0,20 \times 58,99) \text{ EUFRI}=43,27/100$$

EU Funding Readiness Index 2026 iznosi 43,3/100, što ukazuje na relativno nizak nivo spremnosti crnogorskih kompanija za korišćenje EU fondova i međunarodnih programa. Najveći problem predstavlja nedovoljna informisanost i ograničeno prethodno iskustvo, dok je buduća zainteresovanost kompanija znatno izraženija. Analiza prema veličini preduzeća pokazuje jasnu razliku u kapacitetima: indeks raste od 36,1 kod mikro preduzeća do 69,6 kod velikih kompanija. To potvrđuje da su manje kompanije posebno ograničene u pristupu informacijama, pripremi projekata i administrativnim kapacitetima, zbog čega bi podršku trebalo prvenstveno usmjeriti na razvoj projektnih kapaciteta mikro i malih preduzeća.

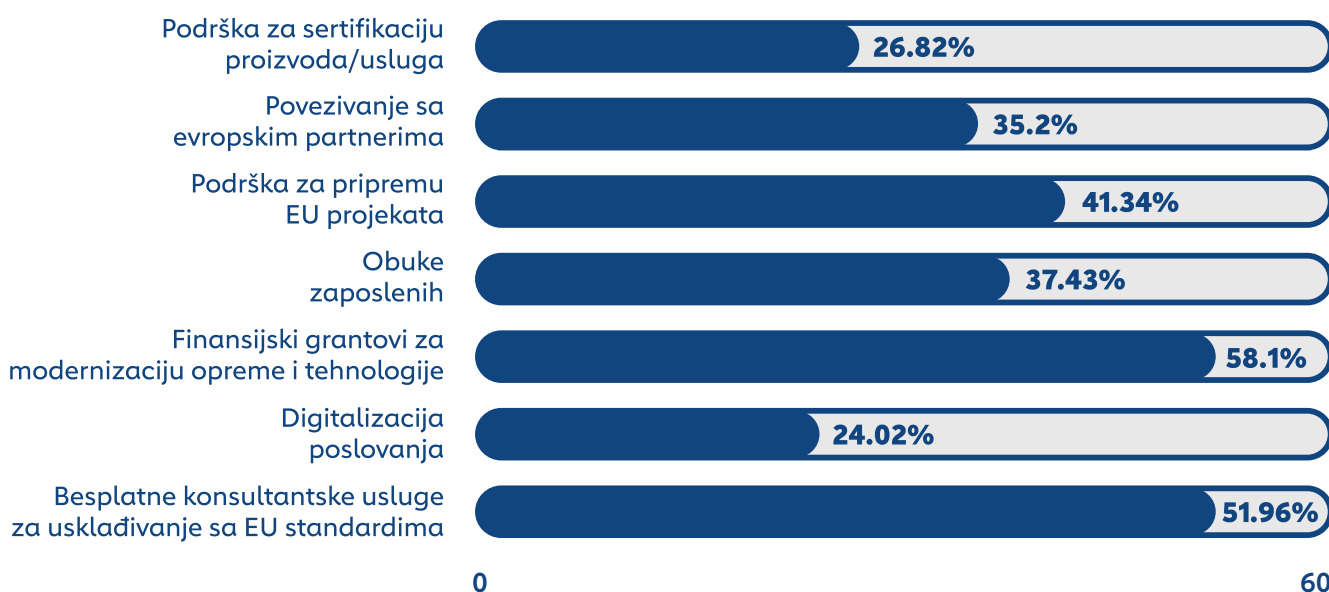

Spremnost za apsorpciju EU fondova Index	Mikro	Mala	Srednja	Velika
	36,1	44,3	46,1	69,6

PRIORITETI VLADE I PREDLOŽENE AKTIVNOSTI ZA NAREDNI PERIOD

Na pitanje koji bi oblik podrške najviše pomogao Vašoj kompaniji da se pripremi za članstvo u EU, rezultati pokazuju da kompanije kao najpotrebnije oblike podrške za pripremu za članstvo u EU prepoznaju prije svega finansijsku i stručnu podršku. Najveći broj ispitanika, 58,1%, naveo je finansijske grantove za modernizaciju opreme i tehnologije, što ukazuje na potrebu kompanija da obezbijede sredstva za tehnološko unapređenje i prilagođavanje poslovanja zahtjevima konkurentnijeg tržišta EU. Odmah zatim, 52,0% kompanija ističe potrebu za besplatnim konsultantskim uslugama za usklađivanje sa EU standardima, što potvrđuje da značajan dio privrede očekuje konkretnu stručnu pomoć u procesu usklađivanja poslovanja sa evropskim pravilima i standardima.

Značajan nivo potreba postoji i za podrškom u pripremi EU projekata (41,3%), što ukazuje na prostor za jačanje kapaciteta kompanija da koriste dostupne evropske fondove i programe. Obuke zaposlenih (37,4%) i povezivanje sa evropskim partnerima (35,2%) takođe imaju važnu ulogu, što pokazuje da se priprema za EU tržište ne posmatra samo kroz finansijska ulaganja, već i kroz razvoj znanja, vještina i poslovnih kontakata. Nešto manji, ali i dalje značajan broj kompanija navodi potrebu za podrškom za sertifikaciju proizvoda i usluga (26,8%) i digitalizaciju poslovanja (24,0%). Iako su ovi oblici podrške na posljednjem mjestu, njihov udio pokazuje da približno četvrtina kompanija prepoznaje dodatne troškove i potrebe povezane sa sertifikacijom i digitalnom transformacijom.

Ukupno posmatrano, rezultati ukazuju da kompanije od institucija očekuju prije svega praktičnu podršku koja će smanjiti troškove i olakšati proces prilagođavanja EU standardima. Posebno je važno što su prva dva prioriteta direktno povezana sa troškovima modernizacije i stručnim kapacitetima za usklađivanje, što sugeriše da bi programi podrške trebalo da kombinuju grantove, tehničku pomoć, konsultantske usluge i podršku za korišćenje EU fondova.

Takođe, privrednici su naveli i aktivnosti koje Vlada Crne Gore treba prioritarno da sprovede do 2028. godine kako bi pripremila privredu za članstvo u Evropskoj uniji.

Glavni zaključak istraživanja jeste da crnogorska preduzeća ne ulaze u proces članstva u EU potpuno nespremna. Naprotiv, kompanije vlastitu spremnost ocjenjuju povoljnije od spremnosti institucija koje treba da ih podrže i vode kroz proces pristupanja. One već pokazuju određeni nivo poslovne spremnosti, iskustva sa evropskim tržištem i spremnosti za prilagođavanje. Međutim, njihovu punu pripremljenost ograničavaju nedostatak informacija o konkretnim mogućnostima i zahtjevima EU, slabi kapaciteti za korišćenje EU fondova i izraženo nepovjerenje u spremnost institucija da privredi pruže potrebnu podršku.

Kompanije od donosilaca odluka očekuju konkretne aktivnosti, prije svega usmjerene na izgradnju uređenijeg i predvidljivijeg sistema, a ne samo formalno ispunjavanje uslova za članstvo. Među najčešćim zahtjevima izdvajaju se:

1. **Jačanje vladavine prava i pravne sigurnosti** – dosljedna primjena zakona, jednak tretman svih i efikasnije pravosuđe.
2. **Smanjenje administracije** – manje procedura, brže institucije i jednostavnije poslovanje.
3. **Digitalizacija javne uprave** – funkcionalni elektronski servisi koji će stvarno olakšati poslovanje.
4. **Bolje informisanje i priprema privrede** – jasne informacije, obuke i konkretne smjernice o EU standardima i obavezama.
5. **Veća podrška malim i srednjim preduzećima** – pomoć kompanijama u prilagođavanju novim pravilima i jačanju konkurentnosti.
6. **Borba protiv korupcije i sive ekonomije** – transparentnije institucije i suzbijanje nelojalne konkurencije.
7. **Bolji pristup EU fondovima** – više informacija, transparentniji kriterijumi i podrška pri pripremi projekata.
8. **Ulaganje u znanje i radnu snagu** – obrazovanje i vještine bolje povezati sa stvarnim potrebama privrede.
9. **Smanjenje troškova poslovanja** – posebno troškova rada i drugih opterećenja koja utiču na konkurentnost.
10. **Jačanje domaće privrede pred ulazak na jedinstveno tržište** – posebno zaštita konkurentnosti MSP i domaćih proizvođača.

Kada govore o samom članstvu, kompanije najviše očekuju lakši pristup tržištu EU, veće mogućnosti za izvoz, investicije i pristup EU fondovima, dok su najveće zabrinutosti odliv radne snage, jača konkurencija kompanija iz EU i troškovi prilagođavanja standardima.

Na kraju, privreda ne očekuje da članstvo samo po sebi riješi postojeće probleme. Naprotiv, od Vlade se očekuje da prije članstva izgradi sistem u kojem zakoni važe jednako za sve, institucije rade efikasno, a kompanije dobijaju pravovremenu informaciju i konkretnu podršku za prilagođavanje. Za privredu je, dakle, mnogo važnije da evropske reforme budu stvarno sprovedene nego samo formalno završene.

ZAKLJUČAK

Istraživanje Unije poslodavaca Crne Gore pokazuje da crnogorska privreda članstvo u Evropskoj uniji dominantno vidi kao priliku, a ne kao prijetnju. Kompanije prepoznaju mogućnosti koje donose pristup jedinstvenom tržištu, EU fondovima, tehnologijama, investicijama i znanju, dok istovremeno očekuju pozitivne efekte na poslovanje, produktivnost i mogućnosti izlaska na nova tržišta. Većina kompanija već ima određeni nivo kontakta sa tržištem EU, a značajan dio privrede smatra da je spreman ili da mu je za prilagođavanje potrebno relativno kratko vrijeme.

Međutim, istraživanje pokazuje da spremnost nije jednako raspoređena. Mikro i mala preduzeća, koja čine najveći dio crnogorske privrede, imaju znatno slabije kapacitete za prilagođavanje, posebno u pogledu informisanosti, projektnih kapaciteta, ulaganja u tehnologiju i korišćenja EU fondova. EU Funding Readiness Index od 43,3 pokazuje da potencijal za korišćenje evropskih programa postoji, ali da ga trenutno ograničavaju nedovoljno znanje, iskustvo i kapaciteti. Posebno zabrinjava činjenica da je indeks kod mikro preduzeća svega 36,1, dok kod velikih kompanija iznosi 69,6.

Istovremeno, najveći izazov koji istraživanje identifikuje nije samo u kompanijama, već u odnosu između poslovne i institucionalne spremnosti. Dok kompanije vlastitu spremnost za EU tržište procjenjuju na 63,2 indeksna poena, procjena institucionalne spremnosti iznosi svega 42,5. Razlika od 20,7 indeksnih poena predstavlja značajan Business–Institutional Readiness Gap i ukazuje da privreda ne očekuje da sama snosi teret prilagođavanja, već da od države očekuje efikasan, predvidiv i funkcionalan sistem podrške. Ovaj nalaz je posebno važan u završnoj fazi procesa pristupanja. Za crnogorske kompanije članstvo neće početi danom formalnog ulaska u Evropsku uniju. Za njih ono počinje mnogo ranije - kroz prilagođavanje standardima, ulaganja u tehnologiju, razvoj zaposlenih, sertifikaciju, digitalizaciju, razumijevanje evropskih pravila i sposobnost korišćenja dostupnih finansijskih instrumenata. Zbog toga priprema privrede mora postati sastavni dio završne faze pregovaračkog procesa, a ne aktivnost koja će se intenzivirati tek nakon članstva.

Nalazi istraživanja zato predstavljaju i jasnu poruku za kreatore politika. Privredi su potrebne konkretne i dostupne mjere: smanjenje administrativnog opterećenja, bolja informisanost o EU pravilima i fondovima, tehnička i konsultantska podrška, grantovi za modernizaciju, pomoć u sertifikaciji i pripremi projekata, ulaganje u znanje i vještine, digitalizaciju i energetske efikasnosti. Posebnu pažnju potrebno je usmjeriti na mikro i mala preduzeća, jer upravo njihov ograničeni kapacitet može predstavljati jednu od najvećih prepreka uspješnoj integraciji crnogorske privrede u jedinstveno tržište.

Za UPG, ovo istraživanje predstavlja osnovu za dalje zagovaranje interesa poslovne zajednice u završnoj fazi pristupanja Evropskoj uniji. Njegova vrijednost nije samo u tome što daje sliku trenutnog stanja, već i u tome što omogućava da se potrebe privrede pretvore u konkretne prioritete i mjere. U narednom periodu potrebno je pratiti kako se mijenja nivo spremnosti kompanija, posebno kroz praćenje EU Business Readiness Indexa i EU Funding Readiness Indexa, kako bi se napredak mogao mjeriti na osnovu podataka, a politike podrške prilagođavati stvarnim potrebama privrede.

Crna Gora se približava članstvu u Evropskoj uniji, ali uspjeh tog procesa neće se mjeriti samo brojem zatvorenih pregovaračkih poglavlja. Mjeriće se i sposobnošću crnogorskih kompanija da koriste prednosti jedinstvenog tržišta, izdrže konkurenciju i rastu u novom poslovnom okruženju. Zbog toga cilj ne treba da bude samo da Crna Gora bude spremna da postane članica Evropske unije, već da njena privreda bude spremna da u Evropskoj uniji uspješno posluje.

Na kraju, poruka crnogorske privrede je gotovo jednoglasna: privreda ne traži da bude zaštićena od evropskog tržišta, traži da bude pripremljena za njega. Zato naredna faza evropskih integracija mora biti faza pripreme privrede, posebno mikro i malih preduzeća, uz snažniju institucionalnu podršku, bolji pristup informacijama i EU fondovima, manje administrativnih prepreka i konkretna ulaganja u konkurentnost.

